

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

**Role NGOs při postkonfliktní rekonstrukci. Příklad Bosny a Hercegoviny a
organizací válečných veteránů
Zdeněk Rod**

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Role NGOs při postkonfliktní rekonstrukci. Případ
Bosny a Hercegoviny a organizací válečných veteránů**

Zdeněk Rod

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „*Role NGOs při postkonfliktní rekonstrukci. Příklad Bosny a Hercegoviny a organizací válečných veteránů*“ vypracoval zcela samostatně za použití pouze uvedených zdrojů v souladu s pravidly odborné vědecké práce.

Plzeň, duben 2018

Zdeněk Rod

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí své bakalářské práce Doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné vedení, inspirativní rady a vstřícný přístup v průběhu zpracování této práce.

Rád bych též poděkoval své přítelkyni Neree Ruiz, rodině a Michalu Himmerovi za morální podporu a pomoc, jež mi v průběhu psaní práce poskytl. Můj dík patří i Kemal Šalakovi, který během zpracování práce poskytl celou řadu užitečných informací.

Seznam použitých zkratk

ARBiH	Armády Bosny a Hercegoviny
BaH	Bosna a Hercegovina
BIRN	Balkan Investigative Reporting Network
BORS	Boracka Organizacija Republike Srpske
DDR	Odzbrojení, demobilizace a reintegrace
FBaH	Federace Bosna a Hercegovina
HDZ	Hrvatska demokratska stranka Chorvatská demokratická strana
HVIDRA	Hrvatskih Vojnih Invalida Domovinskog Rata
HVO	Hrvatsko Vijece Odbrane Chorvatská Rada pro obranu
ICTY	Mezinárodní soudní tribunál pro bývalou Jugoslávii
IDPs	Vnitřně vysídlené osoby
JNA	Jugoslávská lidová armáda
JOB	Jedinstvena Organizacija Boraca
NGOs	Nevládní neziskové organizace
ODB–SBK	Organizacija Demobilisanih Boraca Srednja Bosna
OHR	Úřad vysokého představitele pro Bosnu a Hercegovinu
OPŠIPB	Organizacija Porodica Šehida i Poginulih Boraca
OSN	Organizace spojených národů
OVV	Organizace válečných veteránů
PKR	Postkonfliktní rekonstrukce
PRS	Policie Republiky Srbské
PTSP	Posttraumatická stresová porucha
RS	Republika Srbská
SDA	Stranka demokratske akcije Strana demokratické akce
SDP	Socialdemokratska partija Sociálně demokratická strana

SDS	Srpska demokratska stranka Srbská demokratická strana
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SNSD	Savez nezavisnih socijaldemokrata Svaz nezávislých sociálních demokratů
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů
UNRO	Udruga Nositelja Ratnih Odličja
VRS	Armáda Republiky Srbské

OBSAH

1 Úvod.....	1
2 Metoda výzkumu	13
3 Kdo vlastně jsou veteráni a jejich organizace?	17
3. 1 Boračka Organizacija Republike Srpske (BORS)	23
3. 2 Gradski Odbor Veterana Trebinje.....	28
3. 3 Udruženje Veterana „Garda-Panteri”	30
3. 4 Jedinstvena Organizacija Boraca BiH – „Unija Veterana“ (JOB).....	32
3. 5 Udruženje Boraca Maloljetni Dobrovoljci Obrambeno-Oslobodilačkog Rata 92-95 Kantona Sarajevo (UB MDR-KS)	35
3. 6 Udruga Hrvatskih Vojnih Invalida Domovinskog Rata Mostar (HVIDRA)	38
3. 7 Udruga Nositelja Ratnih Odličja HVO Zeničko-dobojske županije (UNRO)	41
4 Závěr: Veteránské organizace jako překážka v usmíření?.....	43
Seznam literatury	48
Summary	58

1 ÚVOD

Republika Bosna a Hercegovina (BaH), nacházející se v centrální části Balkánu, je jednou z šesti republik bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie (SFRJ), k jejímuž rozpadu došlo v roce 1992 (Bjarnason 2001: 10). V důsledku historického kontextu, kdy se tato oblast vyznačovala vysokou mírou multikonfesionality a multikulturnosti, můžeme tento jihoslovanský region považovat za vsutku svébytné prostředí (Hladký 2006: 27). Kořeny již zmíněné multikonfesionality můžeme mimo jiné vysledovat již od 19. století, kde lze také poprvé spatřit etnicko-konfesní spory (Waisová 2008: 65). Etnicko-konfesní spory zde vznikají na základě mnohonárodnostního složení BaH, jelikož se zde nacházejí tři národnostně a nábožensky odlišná etnika: bosenští muslimové (Bosňáci), pravoslavní Srbové a nakonec katoličtí Chorvaté (Hladký 2006: 27). Po porážce Osmanské říše byla BaH na Berlínském kongresu v roce 1878 přirknuta Rakousko-Uhersku (Torsti 2003: 78) a k úplné anexi ze strany Rakouska-Uherska došlo v roce 1908. Etnicko-konfesní nesrovnalosti se vyostřily s příchodem první světové války, v jejímž důsledku byli, poprvé v historii BaH, zabíjeni lidé na základě etnického či národnostního pozadí (Domin 2001a). Po ukončení první světové války bylo na základě Ženevské úmluvy vytvořeno Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, jež se již od svého prvopočátku opětovně potýkalo s etnicko-konfesními spory (Domin 2001b).

K prohloubení vnitřních sporů přispěly události týkající se příchodu druhé světové války, kdy byla BaH „[...] začleněna do loutkového Nezávislého chorvatského státu [...]“ (Waisová 2008: 65). To vedlo k opětovné eskalaci etnických čistek postihujících širokou skupinu obyvatel (tamtéž). S koncem druhé světové války byla vytvořena federativní republika Jugoslávie (později SFRJ), v čele s Josipem Brozem Titem. Aby bylo zabráněno dalšímu krveprolití, byla BaH udělena ústava a statut nezávislé republiky v rámci SFRJ (Domin 2001c). Od svého vzniku však SFRJ oficiálně uznávala pouze dvě národnosti – Chorvaty a Srby, kdy pozice Bosňáků byla značně marginalizovaná. K uznání

Bosňáků, jakožto třetí národnosti v rámci SFRJ, došlo až v roce 1968 (Kivimäki eds. 2012: 40).

Můžeme říci, že za vlády Tita byly etnicko-konfesní spory poměrně umlčeny (Domin 2001c). Avšak s Titovou smrtí v roce 1980, nebylo již nadále možné udržet jugoslávskou jednotu a síla nacionalismu opětovně vzrostla (Anderson 1995: 5). Narůstající míru nacionalismu je také možné pozorovat v prvních volbách v roce 1990. Ty vygenerovaly tři etnicko-konfesní strany: *Stranka demokratske akcije* (SDA), *Hrvatska demokratska stranka* (HDZ) a *Srpska demokratska stranka* (SDS) (Bieber 2014: 548). Nově zvolené elity začaly vzápětí podněcovat etnické napětí ve společnosti. Tentýž čas byla činnost státní kontroly rapidně ohrožena vzrůstající korupcí, jež byla způsobena zděděnou ekonomickou decentralizací. Posledním krokem k ozbrojenému konfliktu bylo vyhlášení nezávislosti na SFRJ v dubnu 1992 (Causevic–Zupcevic 2009: 3), což vykulminovalo ve „[v]nitrostátní politický a etnonacionalistický konflikt [...]“ (Waisová 2008: 65). V návaznosti na vyhlášení nezávislosti byla BaH uznána ze strany Evropského společenství. Téhož měsíce paramilitantní skupiny a Jugoslávská armáda napadly Sarajevo (Torsti 2003: 99–100). Válka v BaH je spojována s vysokou mírou brutality a sérií etnických čistek. Je zcela nekompromisně označována za největší a nejkrvavější konflikt v Evropě od dob druhé světové války.

K ukončení války došlo na sklonku roku 1995 za pomoci Daytonských mírových dohod a mezinárodní spolupráce. Daytonské mírové dohody si primárně kladou dva cíle: ukončit válku a obnovit zemi zpustošenou válkou (Causevic–Zupcevic 2009: 3). Na základě Daytonských dohod byl vytvořen „[...] mezinárodní protektorát pod správou Úřadu vysokého představitele pro Bosnu a Hercegovinu.“ (Waisová 2008: 65), jenž sehrával klíčovou roli v mírotvorném procesu. Kromě Úřadu vysokého představitele pro BaH (OHR), zde také např. participovaly stabilizační síly NATO SFOR (dříve UNPROFOR), OBSE, Světová banka nebo Mezinárodní soudní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) (Balkanalysis 2016). Na základě Daytonských dohod byla BaH rozdělena na muslimsko-chorvatskou část (Federaci Bosna a Hercegovina-FBaH) a na srbskou

část (Republika Srbská-RS) (World Bank 1998: 1). Třetí a poslední částí se stal tzv. distrikt Brčko, jenž vytváří neutrální a samosprávný administrativní celek, společně spravovaný jak ze strany FBaH, tak RS (Sommers 2002: 1).

Po ukončení bojů se země potýkala s celou řadou problémů, počínaje nesčetným množstvím uprchlíků a konče slabým systémem vládnutí či místní správou (Waisová 2008: 66). Z těchto důvodů byla zcela nezbytná rozsáhlá postkonfliktní rekonstrukce (PKR), jež byla zahájena počátkem roku 1995 (Waisová 2008: 91). PKR se opírala o mezinárodní nebo domácí nevládní neziskové organizace (NGOs), které tvořily základní stavební kámen celé poválečné obnovy (Kreimer eds 2000: 6) a byly velice cenným partnerem mezinárodních NGOs. V této době také BaH zaznamenala vysoký nárůst NGOs, kdy např. Causevic, ve své práci z roku 2009, uvádí, že počet NGOs působící na území BaH je odhadován na 4500. Zaměstnávají 2,3 % práce schopné skupiny obyvatel a poskytují služby pro zhruba 29 % celkové populace (Causevic–Zupcevic 2009: 27). Jiné prameny však odhadují počet NGOs na enormních 8000, přičemž cca. 500 až 1500 lze zařadit mezi stále aktivní a jen velmi malý počet jeví profesionální charakter (BTI 2016: 16).

Konec studené války přispěl k tomu, že počet NGOs celosvětově vzrostl. NGOs se objevily jako klíčoví vládní partneři v dobách odehrávajících se konfliktů nebo postkonfliktní fázi. Mezi další aktivity NGOs můžeme např. zařadit zprostředkování dialogu mezi nepřátelými skupinami či poskytování služeb (Wainaina 2006). Pracemi zabývajících se rolí NGOs můžeme najít nesčetné množství. Většina autorů dochází ke konsenzu, že NGOs lze víceméně považovat za pozitivně orientovaného aktéra přispívajícího k budování míru a posilnění vzájemných vazeb v občanské společnosti, která je v častých případech v důsledku dlouhotrvajícího konfliktu rozpolcená. Dále NGOs pozitivně přispívají k řešení sociální, ekonomické a politické otázky či se snaží zprostředkovat sociální blaho pro obyvatele státu. Dále se autoři shodují na tezi, že NGOs jsou mnohem efektivnější, pokud jejich aktivity probíhají v multidimenzionálním rovině, kde dochází k propojení místních aktérů, externích NGOs a vlády mezinárodních NGOs. Takovýto multidimenzionální přístup poté

usnadňuje komplementární akce v rámci úspěšného budování míru (Richmond 2003: 1). Dále autoři kvitují vztah NGOs s místní komunitou, kdy dochází k udržování těsných vztahů. To má v konečném důsledku za následek vybudování silné důvěry ve společnosti. Takto vybudovaný vztah posléze slouží jako preventivní nástroj vůči potenciálním konfliktům ve společnosti, jelikož na vzniklé problémy může být skrz NGOs upozorněno na půdě mezinárodního společenství (Aall 1996: 6).

Jedním z autorů, jenž vidí jednání NGOs ve skrze pozitivně, je John Paul Lederach. Ten ve své práci *Sustainable Reconciliation In Divided Societies*, považuje NGOs za zásadního aktéra v procesu budování míru. Lederach řadí NGOs do skupiny tzv. *grassroots leadership*, kterou považuje za základní a bez které by se budování míru jen těžko obešlo nebo by vůbec nemohlo být možné. Po bok NGOs řadí Lederach místí vládní lídry nebo lídry uprchlických táborů. Z Lederachova úhlu pohledu má tato úroveň elementární postavení, protože tvoří většinovou společnost, jež je v době konfliktu nejvíce zasažena (Lederach 1998: 42–43). Nakonec v práci *NGOs and Conflict Managament*, je také Lederachovi přisuzováno, že zdůrazňuje NGOs jako efektivního aktéra v řešení konfliktů vzhledem ke skutečnostem, že rozumí místním podmínkám a jejich cílem zájmu jsou oblasti a aktivity, ve kterých vláda nemá zájem intervenovat nebo postrádá dostatečné prostředky, aby mohla zasáhnout (Aall 1996: 14).

Konkrétně na příkladu BaH se rolí NGOs a jejich dopady zabývá Muhidin Mulalic v textu *Fostering of Civil Society by Muslim Women's NGO-s in Bosnia and Herzegovina*. Mulalic uvádí konkrétní aktivity, jež měly usnadnit přechod od války zpustošené země k prosperující demokratické společnosti. Mezi tyto aktivity např. zařazuje: mírotvorný proces, posttraumatické aktivity, reintegraci země, monitoring voleb, boj proti korupci, důraz na vzdělání nebo oblasti zabývající se lidskými právy. V neposlední řadě sehrávaly NGOs zásadní roli v opětovném budování důvěry mezi hluboce rozdělenými etnickými skupinami (Mulalic 2013: 106). Mulalic má na výše zmíněné aktivity převážně pozitivní náhled, ale začíná si uvědomovat určité limity těchto NGOs, jako např. závislost lokálních NGOs na mezinárodních dárcích. V tomto ohledu je velice

diskutabilní, jestli NGOs opravdu napomohly budování důvěry v etnicky diverzifikovaném prostředí, protože někteří autoři, jako je např. Brljavac, zastávají zcela opačný postoj.

Ne všichni autoři se však ztotožňují s tvrzením, že NGOs vždy sehrávají roli pozitivního aktéra v budování míru a dokonce označují NGOs za problematické. V jejich argumentaci bývá zdůrazňováno, že dopady, vliv a role NGOs ve společnosti jsou daleko více komplexní a nelze je takto snadno zařadit do pozitivní roviny chápání. Vskutku kritický názor na povahu NGOs ve své práci *Nevládní neziskové organizace – hrozba či požehnání*, přibližuje Müller. Poukazuje na problém legitimacy NGOs a dalších sociálních hnutí. Tvrdí, že takováto sdružení „[...] mohou pěstovat intoleranci a inklinovat k oligarchii [...]“ (Müller 2007: 7). Dále zmiňuje, že NGOs mohou potencionálně páchat trestnou činnost (Müller 2007: 7–9). Nakonec svůj kritický pohled završuje tím, že NGOs svým postavením a působením podlamují rozvoj občanské společnosti a pokud chceme dostat strukturovanější pohled a odpověď, neobejdeme se bez historické, ekonomické a sociokulturní analýzy odpovídajícího kontextu (Müller 2007: 14).

Další kritiku můžeme nalézt v práci Martini Fischerové *Civil Society in Conflict Transformation: Strengths and Limitations*. Podle Fischerové některé mezinárodní a místní NGOs nejsou považovány za nezávislé, jedná se spíše o za státy řízené subjekty. Jako další argument uvádí, že nejsou subjektem žádné demokratické kontroly, tudíž ztrácí na legitimitě, na kterou již např. upozorňoval Müller ve své práci. Fischerová dále hovoří o časté změně pole působnosti, kvůli vlivu dárců nebo vlivu médií (Fischer 2011: 294–295). Brljavac např. poznamenává, že celá řada projektů postrádá praktický význam, jelikož primární cíl je splnit požadavky dárce, který daný projekt financuje. Tuto honbu za projektovými granty nazývá „projektománie“ (Brljavac 2015: 70).

Fakt, že NGOs lze shledat za problematické, můžeme najít i v práci *Civil Society, Civic Engagement, and Peacebuilding*, od Thanii Paffenholz a Christophera Spurka. Paffenholz a Spurk zejména kritizují pozici NGOs vůči vládě daného státu, jelikož některé NGOs jsou personálně a institucionálně svázané s vládními subjekty, tudíž se zde kompletně vytrácí princip brzd a

protivah. Dále tvrdí, že legitimita NGOs se dá považovat za diskutabilní, zvážíme-li skutečnost, že se ve společnosti pohybují tzv. „komerčně“ orientované NGOs. Tyto NGOs se pouze etablovaly za účelem osobního profitu, oslabují rozvoj občanské společnosti v dlouhodobém měřítku a brzdí ji ve svém rozvoji (Paffenholz–Spurk 2006: 10–11).

Někteří autoři, a to zejména ti zabývající se rozvojovou problematikou, inklinují přirovnávat občanskou společnost k NGOs. Avšak pojem občanská společnost nelze takto přímočaře generalizovat. Hlavní rozdíl mezi NGOs a občanskou společností vyplývá z předpokladu, že NGOs mají právní formu a jsou institucionalizované. Občanská společnost je daleko širší pojem a může zahrnovat neinstitucionalizované struktury jako různé vzdělávací instituce, umělecká sdružení, sportovní utkání a v našem případě i uskupení bývalých bojovníků (Paffenholz a Spurk 2006: 7). Jednoduše řečeno, NGOs jsou součástí občanské společnosti, ale celkově ji netvoří jako takovou.

Na téma zda je občanská společnost v BaH příležitostí nebo pouze překážkou, existuje nesčetné množství literatury. Na co však s jistotou můžeme odpovědět je skutečnost, že rozvoj občanské společnosti, v našem konkrétním případě organizace sdružující bývalé bojovníky, je brzděn etno-nacionalistickým diskurzem. Ve společnosti, která je rozdělena na etnické bázi je téměř nemožné uplatňovat princip rovnosti napříč občanskou společností. Na místo toho, aby se NGOs a další podobné organizace snažily rozvíjet válkou rozloženou občanskou společnost, tak jejich primárním cílem jsou ve valné většině případů aktivity přinášející osobní profit. Celkově můžeme označit NGOs v BaH za izolovaný sektor, který je lhostejný vůči potřebám běžných lidí (Brljavac 2011: 2).

Vrátíme-li se ale zpět k případu BaH, na téma výhody a nevýhody NGOs v rámci PKR na území BaH, proběhla již celá řada relevantních debat. Vztáhneme-li ale tuto otázku směrem k lokálním NGOs, tak jejich největším problémem je všeobecné podfinancování, s kterým se např. mezinárodní NGOs mohou setkat spíše zřídka. Lokální NGOs se musí pod neustálým tlakem snažit splnit předpoklady k získání grantu od mezinárodních organizací nebo multilaterálních institucí, což je v mnoha ohledech velice komplikované. Lokální

NGOs nejsou mimoto, tak odborně vzdělané v problematice získávání grantů a z toho důvodu jsou jejich šance oproti zkušeným mezinárodním organizacím menší (Evans-Kent a Bleiker 2003: 107–108). Dále jsou lokální NGOs silně závislé na financování z grantů mezinárodní komunity. Z pohledu financování ze strany mezinárodní komunity můžeme podle McMahona dělit lokální NGOs na dvě skupiny: demokratické a rozvojové NGOs (McMahon 2004: 576).

Další problém, jenž byl již zmíněn Fischerovou, je, že poskytovatelé grantů velice často mění své požadavky vůči lokálním NGOs. Tento postoj způsobuje, že lokální NGOs jsou nuceny měnit své projekty v souladu s požadavky dárce, což zamezuje se aktivně zabývat dlouhodobými projekty, které jsou nezbytné pro rozvoj občanské společnosti. Tento problém byl např. zmíněn bosenskými ženami, jež jsou zapojeny v celé řadě lokálních organizací. Tyto ženy nejvíce zdůrazňovaly opakované obměny svých projektů v souladu s měnícími se požadavky dárce (Evans-Kent a Bleiker 2003: 108–109). Také nelze opomenout fakt, že v rámci aktivit mezinárodních NGOs dominovaly ve velké míře „západní“ hodnoty, což mělo za následek potlačení místních expertů a upřednostnilo anglicky mluvící odborníky (Evans-Kent a Bleiker 2003: 105).

V návaznosti na lokální NGOs nebo různá sociální hnutí se tato práce bude specificky zabývat organizacemi válečných veteránů, jež se etablovaly na lokální i státní úrovni FBaH a RS. Z hlediska občanské společnosti jsou skupiny OVV ve většině případů uskupení, jež jsou „instrumentalizované“ politickými elitami, etablující se na etnické bázi. Takovéto jednání, např. podle Paffenholzové a Spurka, může vést až k „decivilizaci“ společnosti. Politické strany či jiné struktury nabádají občany ke sdružování do skupin, které jsou etnicky odlišné, a to již během konfliktu nebo poté. Takovéto jednání má dříve či později tendenci ke klientelismu, posílení rozdělené společnosti a zadržování demokracie (Paffenholz a Spurk 2006: 12).

Další zásadní otázkou poválečné obnovy bylo jak nadále naložit s bývalými válečníky, vezmeme-li v potaz, že téměř 500 tisíc (2/3 mužů schopných k boji) bylo zapojeno v různých ozbrojených skupinách, které byly primárně rozdělené na základě etnické příslušnosti. V BaH je tato skupina

nazývána „boračka populacija“ (populace bojovníků) (Bougarel 2006: 1). Daytonské mírové dohody také zahrnovaly proces odzbrojení, demobilizace a reintegrace (DDR). V případě BaH došlo k demobilizaci téměř 300 tisíc mužů pocházejících z řad *Armády Bosny a Hercegoviny* (ARBiH), z chorvatského uskupení *Hrvatsko Vijeće Odbrane* (Chorvatská Rada pro obranu - HVO), a nakonec z řad Bosenských Srbů. ARBiH a HVO od počátku konfliktu stály proti sobě a k uzavření míru došlo na základě podepsání Washingtonských dohod z roku 1994. Washingtonské dohody nejenže zprostředkovaly mír mezi ARBiH a HVO, ale také vytvořily Federaci Bosna a Hercegovina (FBaH) (Moratti–Sabic-El-Rayess 2009: 6).

Proces demobilizace postupně probíhal pod dohledem OHR a mise NATO v BaH od roku 1995 do roku 2004, kdy první vlna demobilizace proběhla na území FBaH a týkala se Bosňáků a Chorvatů. Druhá vlna probíhala na území RS (Obradović 2016: 94). Zásadním problémem týkajících se bývalých bojovníků napříč etniky byl ten, že jim nebyla dána dostatečná pozornost a DDR programy nebyly dostatečně schopny naplnit jejich požadavky. Z toho důvodu se bývalí příslušníci ozbrojených uskupení začali, již během konfliktu nebo bezprostředně poté, sdružovat do tzv. organizací válečných veteránů (OVV). Primárním účelem OVV je hájit práva demobilizovaných bojovníků, bojovníků invalidů a rodin zesnulých bojovníků (Moratti–Sabic-El-Rayess 2009: 29). Sekundárním účelem je zlepšení socioekonomické situace skrze granty a různé sociální příspěvky (BTI 2016: 23).

Etnické složení prvních OVV, etabloujících se v polovině devadesátých let 20. století, ovlivňovala nejen odlišná etnická příslušnost, ale i to v jaké konkrétní armádě jedinec sloužil. Složení předchozích armád bojujících na území BaH téměř kopírovalo štěpící linie ve společnosti a pouze zřídka se objevily výjimky. Pro OVV v BaH je charakteristické rozdělení veteránů primárně na etno-nacionalistické bázi, což se později vyprofilovalo v jednu z dílčí překážek celé poválečné obnovy, kdy spolupráce napříč obyvatelstvem byla nezbytná.

O něco později se však začínají objevovat zcela nové OVV, kde etnická příslušnost hraje nulovou roli. Tyto organizace lze označit jako multietnické.

Konkrétně do této kategorie můžeme zařadit OVV *Udruženje Boraca Maloljetni Dobrovoljci Obrambeno-Oslobodilačkog Rata 92-95 Kantona Sarajevo* (UB MDR-KS), se sídlem v Sarajevu. Tato organizace sdružuje všechny bojovníky, kterým v době konfliktu bylo méně než 18 let, ale k bližší specifikaci této OVV dojde později v empirické části.

Mezi nejznámější OVV můžeme zařadit: *Boracka Organizacija Republike Srpske-BORS*, reprezentující veterány armády Republiky Srbské-VRS; *Jedinstvena Organizacija Boraca-JOB* zastává veterány (většinově Bosňáky) z ARBiH; a nakonec *Udruga Hrvatskih Vojnih Invalida Domovinskog Rata-HVIDRA* zastupující veterány (většinově Chorvaty) z HVO (Bougarel 2006: 4).

Veteránské organizace jako BORS či JOB mají také lokální organizace působící na úrovni jednotlivých kantonů nebo obcí. Samozřejmě prostředí OVV je daleko různorodější a existuje široká škála zcela odlišných organizací, které se například snaží o vytvoření protiváhy vůči těm co dominují. Jsou založeny na odlišném ideologickém konceptu nebo jsou poháněny zcela jiným ideologickým diskurzem. V tomto směru je BaH ojedinělým úkazem, neboť přesný počet OVV je velice diskutabilní. O přesném počtu těchto organizací se vedou dalekosáhlé dohady, ale podle investigativního média *Balkan Investigative Reporting Network* (BIRN), které již dlouhodobě sleduje situaci veteránů v BaH a RS, se můžeme domnívat, že jen na území FBaH dosahuje tento počet téměř 1600 registrovaných organizací (Spaic 2017).

OVV jsou, ale není to podmínkou, také velmi úzce spjaty s politickými stranami, jež velice často využívají veteránská sdružení jako prostředníka pro interpretaci různých názorů nebo dosažení konkrétní politiky. Dále OVV používají jako nástroj v předvolební kampani, která se v politickém systému BaH odehrává každé 4 roky (Nardelli–Dzidic–Jukic 2014). Uvedeme-li si např. konkrétní případ, sdružení JOB bylo již od počátku svého založení v roce 1994 silně ovlivněno politickou stranou *Socialdemokratska Partija –SDP* (Bougarel 2007: 186).

Od roku 2006 mimo jiné vzniká zcela nová generace válečných veteránů, kdy dochází k oficiálnímu vytvoření ozbrojených sil BaH (Oružaně snage Bosne

i Hercegovine – OS BiH). Počet OS BiH se odhaduje na 16 000 příslušníků, z čehož 10 000 tvoří profesionální vojáci, 1000 jsou civilní pracovníci sloužící v ozbrojených silách BaH a nakonec zhruba 6000 členů v zálohách. Štáb OS BiH má 2 velitelství, kdy první je se sídlem v Sarajevu a druhé v Banja Luce. Co se týče působnosti OS BiH v zahraničí, tak ta je velice široká. OS BiH participovaly či stále participují na mírových misích v Afghánistánu, v Demokratické Republice Kongo (mise MONUSCO) nebo Mali (mise MINUSMA) (Ministarstvo odbrane i Oružane snage BiH 2015). Hlavní rozdíl mezi novodobými veterány a veterány z devadesátých let 20. století je ten, že novodobí veteráni překonali koncept odlišné etnicity, jelikož v OS BiH byla etnická diverzifikace potlačena a jednotky vystupují po vzoru NATO jako profesionální.

Jak jsem avizoval výše, váleční veteráni a jejich organizace hrají významnou roli v procesu postkonfliktní rekonstrukce. Ne jinak je tomu i na území Balkánu. Jak můžeme pozorovat v posledních letech, například v BaH sehrávají OVV významnou politickou úlohu. Cílem této práce je prozkoumat a zjistit více o roli OVV v PKR a mezietnickém usmíření. Někteří autoři, jako Xavier Bougarel, Martina Fischer, Vesna Bojicic-Dzelilovic, Massimo Moratti a Amra Sabic-El-Rayess či Jessie Hronešová, ukázali, že OVV vnášejí do společnosti konfliktní potenciál, neboť často odrážejí etnická i jiná konfliktní štěpení. Na případu BaH však můžeme vidět, že role OVV je daleko barevnější a různorodější.

Nyní dojde k popsání jednotlivých kapitol, jež tato bakalářská práce bude obsahovat. V nadcházející kapitole představím metodologickou část práce. Text staví na případové studii. Ta bude využita v empirické části jako hluboká případová studie na základě – *process-tracing explaining outcome*. Metoda *process-tracing explaining outcome* je považována za jednu z nejpoužívanějších forem procesu tracing a nejčastěji bývá používána při objasnění příčin kauzálního mechanismu. (CDI 2015: 2).

V třetí kapitole, empirické části, se práce zaměří na sedm organizací válečných veteránů zastupující Bosenské Srby, Bosenské Chorvaty a Bosňáky.

Budu se snažit zjistit co nejvíce informací o jejich fungování, vlivu ve společnosti, vztahu s politickými aktéry a vztahu k PKR. Na základě prozkoumání těchto organizací bakalářská práce posoudí, jak byly organizace schopny přispět k PKR, k stabilizaci situace v postkonfliktních oblastech a jaký vztah zaujímají vůči vládě BaH či politickým aktérům, jež v tomto ohledu hrají velmi podstatnou roli.

Téma OVV v BaH se v literatuře objevuje spíše zřídka. Existuje pouze zlomek autorů zabývajících se touto problematikou. Většina publikací či odborných článků byla vydána kolem roku 2000, kdy si sociální vědci začínají naplno uvědomovat konfliktní potenciál, jež tyto organizace začínají s odstupem času přinášet do občanské společnosti. Jedním z autorů, který vydal první podrobné studie o poměrech těchto organizací v BaH je Xavier Boulgarel se svými publikacemi *The Shadow of Heroes: Former Combatants in Post-War Bosnia-Herzegovina* a *Death and the Nationalist: Martyrdom, War Memory and Veteran Identity among Bosnian Muslims*. První z těchto dvou publikací tvoří jeden z pilířů mé bakalářské práce, jelikož podrobně shrnuje vývoj veteránů z války v BaH v kontextu vývoje země během PKR krátce po Daytonu.

Další důležitou publikací je článek od Nikoliny Obradović, *War Veteran's Policy in Bosnia and Herzegovina*. Zde Obradović zmiňuje úzké vazby některých veteránských organizací na parlament a přímo tyto organizace označuje za zásadního aktéra v rámci bosenského politického systému. Dále jsem čerpal z nesmírně inspirativní publikace Jessie Hronešové *Might Makes Right: War-Related Payments in Bosnia and Herzegovina*. Hronešová ve své studii podrobně objasňuje financování bývalých bojovníků a jejich organizací, kdy se na konci své práce téměř shoduje s postojem Obradović, když veteránské celky označuje za vnitrostátní zájmové skupiny.

Kromě čerpání z odborné literatury, která není nikterak pestrá, jsem také čerpal z oficiálních webových stránek příslušných organizací, oficiálních dokumentů či prohlášení. Dále jsem ke své práci použil články z balkánského média Balkaninsight a jeho investigativního portálu BIRN. Abych svou práci více obohatil a získal patřičnější náhled nad touto problematikou, neváhal jsem

přímo oslovit předsedy veteránských organizací s cílem doplnit chybějící informace. Dohromady jsem napsal 39 emailů různým veteránským organizacím vyskytujícím se na území FBaH a RS. Dále jsem oslovil zhruba 15 organizací skrz facebookové stránky, jelikož celá řada z nich postrádá webové stránky. Jako další cestu jsem zvolil přímé spojení s konkrétním starostou příslušné obce s žádostí o poskytnutí kontaktu na OVV v jejich obci či městě. V tomto případě jsem napsal 17 emailů. Dále jsem kontaktoval ministerstvo pro veterány (*Ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata*), zde jsem však neshledal s žádnou odpovědí. Mým posledním pokusem bylo kontaktování *Ministarstva branitelja HNŽ Mostar*, kde jsem od místního ministra Olivera Solda obdržel oficiální dokument s emailovými kontakty na příslušná veteránská sdružení v mostarském regionu. Celkově z těchto všech zaslaných emailů a zpráv jsem obdržel 5 zodpovězených emailů, v kterých jsem se dotýcných tázal na otázky týkajících se vnitřního fungování těchto organizací, počtu členské základy, vztahu s vládou či dalšími organizacemi. Konkrétně jsem se dostal do kontaktu se třemi organizacemi z RS: *Boračka organizacija Republike Srpske (BORS)*, *Gradski Odbor Veterana Trebinje* a *Udruženje veterana "Garda-Panteri"*. Dále se mi podařilo navázat spolupráci s již zmíněnou organizací v Sarajevu (*Udruženje Boraca Maloljetni Dobrovoljci Obrambeno-Oslobodilačkog Rata 92-95*). A nakonec se mi po velice dlouhé době povedlo navázat kontakt s organizací *Udruga nositelja ratnih odličja HVO Zeničko-dobojske županije*, která zastupuje Chorvaty z HVO.

Všechny emaily s konkrétními otázkami byly přeloženy buď do bosenštiny nebo srbštiny, protože některé organizace z RS se mnou odmítly spolupracovat pod podmínkou, že otázky musí být přeloženy do srbštiny. I když se oba dva jazyka od sebe, jak v psané, tak mluvené formě liší pouze minimálně, jazyk v takto nacionalisticky orientované společnosti sehrává dílčí roli.

2 METODA VÝZKUMU

Jak již bylo nastíněno v úvodu, můj výzkum je založen na hluboké případové studii. Vzhledem k tomu, že se zkoumaná problematika nemůže opírat o žádný předem daný teoretický základ, bylo nevyhnutelné použít metodu process tracing (PT) explaining-outcome, tj. sledování procesu vysvětlujícího výsledek, vedle které existují i další dvě PT metody: testování a budování teorie (Mazák 2017: 70). V následujících řádcích odůvodním užití PT explaining-outcome, abych čtenáři tuto metodu blíže představil. Jelikož mé téma nelze definovat na základě některé explicitní teorie, podle které bych mohl svůj výzkum směřovat, lze tedy logicky vyvodit, že metoda sledování procesu testujícího teorii, kdy se postupuje deduktivním způsobem za účelem vysvětlení určité události, je zcela nekompetentní. V mém výzkumu jsem naopak, vzhledem k absentující teorii, nucen postupovat induktivně. Nicméně, leckdo by mohl namítnout, že patřičným řešením by bylo užití PT metody budující teorii. Avšak ani tento postup nelze považovat v tomto případě za správný, i když PT metoda budování teorie má s metodou PT explaining outcome několik společných prvků. Klíčový rozdíl spočívá v tom, že metoda PT budující teorii se snaží vybudovat relativně zjednodušenou teorii systematického kauzálního mechanismu, jenž netvoří konkrétní, nýbrž generalizovaný pohled na věc. Na druhé straně PT explaining outcome se snaží podat minimální dostatečné vysvětlení jednotlivého případu (Beach a Pedersen 2011: 17).

Metoda PT explaining-outcome je definována jako metoda hledající příčiny specifických výstupů a tradičně se používá při vysvětlení široké škály událostí, zejména těch historických (CDI 2015: 2). Při použití této metody se snažíme zjistit, co je kauzálním mechanismem, jenž nám může napomoci k adekvátnímu vysvětlení konkrétní události (Beach 2012: 7). Z těchto důvodů je metoda v praxi hojně využívána a slouží jako jedinečný nástroj výzkumu. Umožňuje nám dopátrat se příčin sledovaného děje, tj. kauzálního mechanismu.

Jako příklad lze uvést situace, kdy máme určitou skupinu jedinců, která vykazuje určité vzorce chování. U této skupiny však nejsme schopni na první pohled odhadnout, proč se tak či onak daná skupina prezentuje. O tom, co

ovlivnilo její chování v minulosti, se můžeme pouze domnívat. V mém konkrétním případě se potýkám se zcela totožnými výstupy, které na první pohled nelze vysvětlit. Například, proč některé OVV výrazně inklinují k nacionalismu a jiné nikoliv.

Aby byl PT uspokojivý, je nezbytné nashromáždit co největší množství dat, jež nám později pomohou rozkrýt kauzální mechanismus. Z induktivního úhlu pohledu, kdy se snažíme získat širokou škálu podkladů, je PT analogická a zároveň detektivní práce. Otázka ovšem nastává v případě, zeptáme-li se, kdy bychom PT měli zastavit. Jak zjistíme, že jsme již našli minimální dostatečné vysvětlení? Na tuto otázku bohužel neexistuje spolehlivá odpověď. Nikdy nejsme schopni stoprocentně potvrdit spolehlivost naší nově vybudované teorie. Pouze můžeme říci, že naše nově vzniklá teorie je minimálně dostatečná, jelikož není v našich silách nashromáždit veškerá existující data (Beach a Pedersen 2011: 26).

V mém případě jsem se snažil nashromáždit co největší počet dat za účelem zodpovězení výzkumné otázky, „jakou roli sehrávají veteránské organizace ve společnosti v BaH“. Jak již bylo podotknuto v úvodu, pro sběr dat jsem použil širokou škálu zdrojů a to: odbornou literaturu pojednávající o tématu veteránů v BaH, oficiální dokumenty, webové a facebookové stránky a nakonec strukturované rozhovory a neformální emailovou korespondenci. Právě zmíněné rozhovory tvořily v samotném prvopočátku jednu z největších překážek.

Jelikož jsem se po celou dobu výzkumu nacházel na území ČR, nemohl jsem rozhovory vést přímo (tj. mluvit s místními obyvateli), což mě v jistých ohledech dosti limitovalo. Mezi největší překážky musím zařadit absenci emailových adres některých OVV. „Emailová adresa již neexistuje“, tato věta mě v průběhu mého výzkumu hojně provázela. Z těchto důvodů jsem byl nucen vyhledávat kontakty na dané OVV takovým způsobem, jaký jsem zmínil v úvodu. V případě, kdy už nějaké OVV reagovaly, mě často limitovaly odpovědi v tom smyslu, že mi skrze email nelze poskytnout odpovědi na moje otázky. S touto odpovědí jsem se konkrétně setkal u organizace JOB a ODB–SBK (Organizacija Demobilisanih Boraca Srednja Bosna).

I když jsem se potýkal s celou řadou komplikací, některé OVV, jež jsou uvedeny v úvodu, svolily k rozhovoru. Byly jim položeny standardní strukturované rozhovory o 18 hlavních a 2 vedlejších otázkách. Hlavních 18 otázek se ptalo po fungování organizace, výši příspěvků, financování, vztazích s místními NGOs a dalšími OVV, vztazích s vládou atd. Zbylé 2 otázky byly směřovány na téma OS BiH, kdy jsem se snažil vypátrat jakékoliv informace o působení veteránů z nově vzniklé armády. Avšak v tomto případě mi, až na OVV BORS, téměř žádná z organizací nebyla schopna nebo nechtěla odpovědět. Tiskové oddělení BORS, v jehož čele stojí Jelena Šurlan, mi na toto téma sdělilo, že v současnosti neexistují žádné organizace, které by sdružovaly veterány z OS BiH.

Dalším těžištěm informací se stala neformální emailová korespondence. Tento druh komunikace mi pomohl rozšířit obzory a poskytl mi jedinečnou příležitost hlouběji porozumět problematice bývalých bojovníků. Pro tyto účely jsem zvolil Dragana Janka (*předseda UNRO HVO Zeničko-dobojske županije*), Dušana Tuzlančiče (*mluvčí Gardy Panteri*) a Kemala Šalaku (*předseda UB MDR-KS*), kteří mi již v prvním emailu sami nabídli spolupráci. U Janka jsem se zabýval informacemi vztahujícími se k dalším OVV sdružující veterány z HVO. Konkrétně se jednalo o OVV HVIDRA.

Tuzlančič mi naopak přiblížil situaci z pohledu veterána VRS. S Tuzlančičem jsem vedl relativně rozmanitou konverzaci, kdy mi poskytl poměrně podrobné informace týkajících se působnosti OVV na území RS. Naneštěstí naše vzájemná konverzace skončila, když jsem začal zabíhat do témat týkajících se spolupráce jednotky *Garda Panteri* s *Arkanovi Tygry*, kteří jsou zodpovědní za celou řadu válečných zločinů spáchaných na území BaH a Chorvatska.

Avšak asi nejinspirativnější rozhovory byly vedeny s Šalakou. Šalaka se v průběhu let situoval do jakési pozice aktivisty a zároveň bojovníka za práva veteránů, jimž v době konfliktu nebylo více než 18 let. Zcela otevřeně vyprávěl o provázanosti politických stran s OVV. Mimoto mi také posloužil jako cenný

zdroj informací ohledně OVV JOB, jež se mnou odmítla komunikovat a je považována za nejsilnější OVV v FBaH.

Závěrem bych dodal, že jsem hluboce přesvědčen, že informace získané na základě těchto rozhovorů přinesou přínosné zpestření a přispějí k celkovému obohacení práce z důvodů přímých svědectví na témata jako např. vztah OVV s vládou či návaznost na politické strany. Je však nutné brát tyto informace s nadhledem, uvědomíme-li si fakt, že se tázané OVV snažily vykreslit v tom nejlepším světle.

3 KDO VLASTNĚ JSOU VETERÁNI A JEJICH ORGANIZACE?

I když od uzavření Daytonských mírových dohod uběhlo více než 20 let, pachů války je stále všudypřítomná. Problematika bývalých bojovníků je každodenním tématem Federace Bosny a Hercegoviny a Republiky Srbské. Ne jinak je tomu i v dalších částech Balkánu. Přítomnost veteránů nabyla ve společnosti větší význam po zveřejnění výzkumu Sarajevské mírové akademie z roku 2012, jenž informoval o skutečnosti, že zhruba 80 % mužů v BaH ve věku nad 37 let by mohlo být potencionálními veterány (Berdak 2015: 52). Dále např. studie Světové banky uvedla, že pokud jsou poválečné benefity přeneseny i na rodinné příslušníky, může být až 1/3 z celkové populace přímo konfrontována s veteránskými záležitostmi (World Bank 2002: 35).

Veteráni si v průběhu let vydobyli velmi pozoruhodně privilegované společenské postavení (Berdak 2015: 49, 52). Po podepsání Daytonských dohod v prosinci 1995 bylo posláno do výsluhy více než 300 tisíc vojáků z celkového počtu téměř 400 tisíc. Během druhé poloviny devadesátých let 20. století se veteránská populace začala postupně vymezovat vůči zbytku společnosti a brzy jí byl přisuzován status tzv. „odlišné“ sociální skupiny. To bylo o to více umocňováno pravidelnými benefity za účast ve válce či příspěvky pro rodiny padlých vojáků (Bougarel 2006: 4). Vzhledem k jejich prominentní roli mají vysoké ambice zasahovat do politického dění. Na opačném konci však lze také najít veterány bez práce, vidiny lepších zítřků nebo trpící posttraumatickou stresovou poruchou (PTSP) v důsledku zdrcujícího válečného konfliktu, jenž nadobro poznamenal jejich životy a rodiny (Zdráhalová 2013).

Již zmíněný společenský status veterána, pomineme-li etnickou příslušnost, přináší do společnosti v jistém slova smyslu jakýsi štěpící prvek. Válka v BaH na jedné straně vyprodukovala hrdiny bránící své domovy vůči cizí agresi, na druhé straně přinesla oběti (Fischer 2006: 392). V tomto případě lze za hrdiny považovat právě její bývalé válečníky, kteří se vzápětí stali, aniž by tomu sami mohli nějak zabránit, hracími figurkami v nacionalisticky orientované politické soutěži. Nostalgie války je zkrátka i po dvou uplynulých dekadách neutuchající a hraje stěžejní roli (Berdak 2015: 52, 54). Na opačné straně máme

oběti v podobě civilního obyvatelstva, jež stejnou mírou zažily pocit války. O těchto lidech se však nikdo nezmiňuje a nikterak valně na ně nemyslí ani poválečné benefity. Pro porovnání, veteránům invalidům je na dávkách vyplaceno až o 3/4 více peněz než jakýmkoliv jiným invalidům zasaženým válkou (World Bank 2012: 48–49). Někteří autoři jako Ivana Franović navíc zmiňují, že poválečnou společnost lze také rozdělit na tzv. pachatele a již zmíněné oběti. Započneme-li debatu o tom, kdo je pachatelem, ve většině případů se nejdiskutovanějším tématem stanou váleční veteráni, i když většina z nich se nedopustila žádných válečných zločinů a byla proti své vlastní vůli donucena stát se aktérem války. Franovićová dále tvrdí, že OVV až na výjimky zastávají etnocentrismus a patří mezi jedny z nejvíce zpolitizovaných skupin už od dob Daytonu (Franović 2008: 43–44).

Již první OVV jako JOB, BORS či HVIDRA, byly od svého počátku považovány za oficiálního partnera nacionalisticky orientovaných politických stran, jako jsou SDA, SDS či HDZ. Nejenže OVV získávají širokou škálu příspěvků, ale jejich členové jsou také zapojeni v různých komisích určených pro správu a výši poválečné kompenzace, posuzování výše invalidity, nebo přidělování pracovních míst a bydlení. Zcela logicky proto můžeme v takto spletené síti nalézt určité prvky klientelismu, který má jednu zásadní vlastnost. Schopnost zmobilizovat masy (Bougarel 2006: 5).

Právě schopnost zmobilizovat masy je v kontextu předvolební kampaně klíčová. Veteráni slouží již od roku 1995 jako efektivní nástroj při různých předvolebních manifestacích, zejména těch, kde by se jednalo o reformu penzijního systému. Výše penzí a další poválečné benefity se postupem času staly ustáleným tématem napříč politickým spektrem. Právě opětovné znovuzvolení těchto nacionalistických stran zaručuje veteránům pravidelné příspěvky. Tím, že veteráni tvoří základní pilíř předvolební kampaně, můžeme také zaznamenat, že jsou nazýváni jakýmsi „volebními mašinami“ (*glasačke mašine*) těchto etnicko-nacionalistických stran (Hronešová 2016: 350).

Fakt, že veteráni podporují tyto vybrané strany, ještě neznamená, že se s jejich ideologií plně ztotožňují. Jak se dozvíme později v podrobné analýze

vybraných OVV, některé z nich považují politiky za zkorumpované a vůči jejich programu se ostře vymezují. Mezi veterány se mimo jiné také objevuje výrazná část, která nevolí tyto strany podle svého nejlepšího přesvědčení, nýbrž z čistě pragmatických důvodů. Tato situace je společná pro bosenský systém jako takový (Hronešová 2016: 350). V BaH je 40 % nezaměstnanost (Trading Economics 2018), většina rodin má nedostatečný příjem a v ojedinělých případech poválečné benefity tvoří jedinou část rodinného rozpočtu. Celá řada veteránů tudíž volí tyto politické subjekty za účelem zachování pravidelných plateb. Jak se již v minulosti mnohokrát ukázalo, pokud se např. veteráni zapojili do protivládních protestů, vzápětí jim bylo vyhrožováno zkrácením jejich benefitů. To se naposledy stalo v roce 2011, kdy prezident RS Milorad Dodik vyhrožoval protestujícím veteránům snížením jejich benefitů, pakliže neodvolají účast na plánované demonstraci (Hronešová 2016: 350).

Téma válečných benefitů v BaH je poměrně komplexní problematika, která se neustále vyvíjí a prochází opakovanými obměnami. Aby došlo k bližšímu pochopení celého kontextu, pokládám za nezbytné se o nich alespoň částečně zmínit a ve stručnosti je popsat. Podle studie Kendry J. Gregsona (Gregson 2000: 1) se na území BaH nachází více než 202 tisíc přímých recipientů válečných benefitů. Na tyto benefity jsou ročně přisuzovány zhruba 2,5 % celkového HDP, a tak zcela logicky tvoří nejvyšší položku v rámci veřejných výdajů obou entit v BaH. V FBaH tvoří v průměru 66 % a 75 % v RS (World Bank 2009: 9). Jak lze z údajů vyvodit, veteránské benefity nesmírně zatěžují a destabilizují už tak omezený rozpočet, který se mimo jiné nachází v dlouhodobém deficitu. Mimo to, bez asistence finančních institucí jako Světová banka nebo IMF, které přispívají do rozpočtu pravidelnými půjčkami, by se státní rozpočet ocitl v ještě bezradnější situaci (Obradović 2016: 103).

Pro správu benefitů se v obou entitách etablovala dvě příslušná ministerstva pro veterány, která mají více či méně totožnou agendu. Ministerstva se nezaobírají pouze agendou spojenou s veterány, ale do jejich legislativního rámce spadají také aktivity na pomoc rodinám padlých vojáků, pomoc civilním obětem války nebo dohlížení na ochranu při práci či na nezaměstnanost veteránů

(Vlada Republike Srpske 2014). Veteránské záležitosti v RS spravuje *Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite*, jež sídlí v Banja Luce. Naopak v FBaH spadají veteránské záležitosti pod *Ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata*, jež sídlí v hlavním městě Sarajevu. Tato ministerstva mají také své lokální úřady, jenž se etablovaly na úrovni jednotlivých kantonů, jakožto nižších samosprávních celků. Jejich náplní práce je zastupovat ministerstvo v nižších právních úkonech.

Výše benefitů se posuzuje podle míry zranění a také se částečně odvíjí od výše průměrného platu, který byl v roce 2017 858 KM (konvertibilních marek; 11000 Kč) (Sarajevo Times 2017a). Chce-li se jedinec stát recipientem válečných benefitů, musí od kantonálního ministerstva pro veterány obdržet patřičnou certifikaci, jež prokazuje, že byl minimálně jeden rok členem jedné ze 4 uznaných armád a sice: VRS, ARBiH, HVO a JNA-Jugoslávská lidová armáda (Popić a Panjeta 2010: 8). Aby byla prokazatelnost ještě větší, musí být jeho účast v předchozí armádě dosvědčena dvěma svědky, přičemž je následně povinen předložit správu o zdravotním stavu. Na základě jeho zdravotního stavu ministerstvo posoudí výši jeho invalidity. Shledá-li se u jedince míra invalidity minimálně 20 %, stává se veteránem sedmé kategorie a je mu udělen měsíční příspěvek ve výši 110 KM (1430 Kč). Na opačném konci je veteránům první kategorie udělován měsíční příspěvek ve výši 1880 KM (24400 Kč). Jen pro srovnání, civilním invalidům jsou vypláceny příspěvky jen v případě, že jejich invalidita dosáhne 60 % (Hronešová 2016: 347). Mimo jiné na benefity nemusí mít nárok pouze váleční invalidé, ale určitou sumu peněz mohou obdržet např. i nositelé čestných medailí nebo dlouhodobě nezaměstnaní veteráni. Dále také mohou určitou vládní podporu obdržet rodiny padlých vojáků, zejména ve formě adekvátního bydlení. Čerpání těchto vedlejších benefitů je však regulováno odlišnými předpisy. Usnesení zohledňující benefity platí jak pro FBaH, tak pro RS. Poprvé byly legislativně zakotveny v roce 2004 (OSCE 2012:14–15).

Na benefity mají také nárok vysloužilí vojáci z OS BiH. Ti jsou povinni předčasně odejít do důchodu po 15 letech služby, anebo pokud dovrší věk 35 let (BalkanInsight 2010a). Výše jejich penze se neurčuje pouze podle jejich

hodnosti, ale také podle jejich zásluh v minulosti. Jako příklad lze uvést účast v zahraničních misích v Afghánistánu, v Demokratické Republice Kongo (mise MONUSCO) nebo v Mali (mise MINUSMA). Minimální výše penze pro tyto veterány činí 350 KM (4550 Kč) a maximální 2182 KM (28366 Kč) (srpskainfo 2018). Jelikož se rozpočet BaH potýká se stále většími problémy, NATO se v roce 2010 rozhodlo podpořit rozpočet určený pro veterány z OSBiH 4,6 miliony eur (BalkanInsight 2010a).

Jak již bylo avizováno výše, obdržení certifikace je alespoň po právní stránce poměrně složitý proces, avšak v praxi tomu tak vůbec být nemusí, vezmeme-li v potaz, že na seznamu recipientů se nachází veteráni, kteří z legislativního úhlu pohledu nemají na benefity žádný nárok. Dále je zde také vysoké množství nezaměstnaných registrovaných veteránů, u kterých je jejich válečná minulost dosti nejistá a leckdy se účastnili bojů pouze jeden den. Počet těchto „falešných“ veteránů je alespoň ve FBaH nepřesný, jelikož zde doposud nebyl zaveden tzv. jednotný registr veteránů z ARBiH a HVO, jenž by umožnil zpřehlednit situaci o tom, kdo se opravdu účastnil bojů a kdo ne. V roce 2017 BIRN informoval, že množství falešných veteránů může dosahovat až 300 000 (Spaic 2017).

Boj za jednotný registr veteránů se už v minulosti několikrát stal předmětem celé řady diskuzí a demonstrací, jako tomu bylo naposledy 28. února 2018 v Tuzle. Zde veteráni z ARBiH a HVO nedemonstrovali pouze za zvýšení minimální hranice benefitů, přičemž by chtěli navýšit minimální výši na 326 KM (4200 Kč) (Lakic 2018), ale právě i za jednotný registr (Latal 2018). Veteráni v tomto případě nežadají o něco nepředstavitelného. Jednotný registr byl již dávno implementován v RS a setkal se s pozitivním ohlasem. Pokud by byl registr zaveden i v FBaH, automaticky by to znamenalo celkové navýšení poválečných benefitů díky vyloučení falešných veteránů ze seznamu recipientů (Spaic 2017). Přetahování o válečné příspěvky je zkrátka dlouhodobý a nekončící příběh táhnoucí se již od dob Daytonu. Vzhledem k neúspěšným protivládním demonstracím, které se odehrály na přelomu února a března 2018, zatím nic nenasvědčuje tomu, že by se situace měla změnit.

Kritikou válečných benefitů nešetří ani lidé z řad odborné veřejnosti. Například Nikolina Obradović z Mostarské univerzity ve své práci zmiňuje, že problém tkví ve špatně nastavené legislativě, která je místo toho, aby byla založena na prokazatelné materiální potřebě, založena na principu práva a odměny. Tím, že veteráni bojovali za ideje příslušné politické nebo etnické skupiny, mají nutkání domáhat se práva na odměnu u příslušných politických elit i přesto, že se účastnili pouze jednoho dne bojů. Obradović dále zmiňuje, že pokaždé, když se objeví debata na téma revize válečných benefitů, automaticky zde vzniká potřeba oddělit falešné veterány zneužívající systém. Jak ovšem můžeme vidět, tento problém nebyl doposud vyřešen. Jelikož úspěšná revize penzijního systému i nadále selhává a systém jako takový je nepřehledný, Obradović zde spatřuje výrazný prostor pro veterány a jejich organizace, jakožto významnou politickou lobby (Obradović 2016: 101–102).

Dále také nesmíme opomenout financování samotných OVV. Některé OVV jsou velmi dobře organizované a udržují těsné kontakty s vládními představiteli. Tím si zajišťují pravidelný přísun peněz, dlouhodobou přízeň a zcela logicky vytváří vlivnou nátlakovou skupinu politického systému. Oproti tomu jiná sociální sdružení, jako např. uskupení sdružující obyvatele zasažené válkou nebo ženské NGOs, sehrávají pouze marginální roli a zdaleka nemají takový vliv (Obradović: 103). Financování OVV je dále zprostředkováno jak z vládních, tak z kantonálních zdrojů. Přední představitelé OVV jsou také zváni na pravidelné schůzky na ministerstvu pro veteránské záležitosti, kde působí jako určití externí poradci při implementaci konkrétních reforem. Takto se např. stalo v roce 2017, přičemž zástupci OVV podepsali s vládou FBaH dohodu, která stvrzuje, že v nadcházejících pěti letech dojde k uvolnění více než 100 milionů marek na veteránské záležitosti (Sarajevo Times 2017b). Takovouto roli však v politickém systému BaH sehrávají pouze dominantní OVV, které bývají označovány také jako hlavní, jelikož sdružují největší počet veteránů napříč dalšími organizacemi. Mezi tyto dominantní OVV lze zařadit JOB, BORS nebo HVIDRA. Jak se později dozvíme v další kapitole, např. BORS má přímou

vazbu na vládu RS a byla jí označena za prioritní organizaci sloužící veřejnému zájmu.

Na druhé straně jak v RS, tak ve FBaH, existují stovky dalších OVV, které z vládního rozpočtu nedostávají žádné finance nebo s nimi vládní představitelé nehodlají navázat spolupráci. Patřičným vysvětlením může být fakt, že se zkrátka nemůže dostat na všechny, vezmeme-li v potaz enormní množství těchto organizací. Jen v kantonu Sarajevo můžeme najít na 140 těchto OVV a v Mostaru 25 (Hronešová 2016: 351). Dalším možným vysvětlením je to, že některé organizace nemají nejmenší zájem navázat vládní spolupráci, protože považují politický systém za a priori zkažený. A v neposlední řadě nesmíme opomenout fakt, že pokud OVV nemá kontakty ve vládních kruzích, jen stěží může očekávat podporu. Jak se později dozvíme, např. někteří členové JOB jsou zároveň členy parlamentu.

3. 1 BORAČKA ORGANIZACIJA REPUBLIKE SRPSKE (BORS)

Jak už samotný název vypovídá, organizace BORS se nachází na území RS s hlavním sídlem v Banja Luce. První zmínky o BORS lze zaznamenat již v roce 1993, ve druhém roce bosenského konfliktu. BORS se řadí mezi jednu z největších organizací sdružující bývalé bojovníky vůbec. Její členská základna dosahuje enormního počtu 140 tisíc členů. Členem BORS se může stát každý, kdo se účastnil bojů v letech 1992–1995 a zároveň sloužil v jednotkách VRS nebo PRS (Policie Republiky Srbské). Dále se o členství mohou ucházet také rodinní příslušníci padlých bojovníků z VRS a PRS. Jelikož se drtivá většina těchto jednotek skládala ze srbských příslušníků, je zcela logické, že se valná většina všech členů hlásí k srbskému etniku (BORS 2016).

Co se týče struktury organizace, kromě Banja Luky, můžeme také najít celou řadu dceřiných organizací sídlících v 64 městech či obcích v RS a ve 3 městech v FBaH. V čele BORS je předseda a dva místopředsedové. Nejvýše postaveným orgánem organizace je tzv. *skupština BORS* (shromáždění) (Šurlan, osobní komunikace, 2018), která má 135 členů (RTVBN 2014a) a v současnosti jí předsedá Milomir Savčić, jenž je tím pádem i vůdčí postavou (předsedou)

BORS. Dalším orgánem je *predsjedništvo BORS* (předsednictvo), které plní výkonnou funkci a předsedá mu Duško Miletić. Třetím orgánem celé organizace je tzv. *Odbor porodica poginulih i zarobljenih boraca BORS*, jehož primární vlastností je shromažďovat příslušníky rodin, jejichž členové byli zabiti v boji, anebo nebyli nikdy nalezeni. V čele tohoto výboru je Zoran Vidić, jenž zároveň zastává funkci místopředsedy BORS. Posledním orgánem je *Odbor ratnih vojnih invalida koji okuplja borce ranjene u ratu*, jenž sdružuje veterány invalidy a předsedá mu Vojin Gušić, který je rovněž druhým místopředsedou BORS (Šurlan, osobní komunikace, 2018).

Jako u většiny dalších OVV, elementárním cílem BORS je zlepšení socioekonomické situace svých členů skrze přímou materiální pomoc. Jelikož je valná část veteránů kvůli nepříznivé ekonomické situaci nezaměstnaných, BORS svým členům poskytuje také pracovní doporučení různého druhu, což následně zvyšuje jejich šance na trhu práce (Šurlan, osobní komunikace, 2018). Mimo jiné, některé lokální organizace BORS mají uzavřené zvláštní protokoly o spolupráci s vybranými firmami. Například elektrárna v obci Ugljevike zaměstnává na 115 veteránů, snaží se zvýšit úroveň jejich bydlení, anebo uděluje studijní stipendia potomkům padlých bojovníků (infobijeljina 2017). BORS je v neposlední řadě také vydavatelem svého vlastního magazínu Srbský Bojovník, jenž se vydává v objemu 10 000 výtisků měsíčně (Moratti–Sabic-El-Rayess 2009: 29).

BORS dále napomáhá svým bývalým bojovníkům skrze vládní spolupráci. Představitelé BORS usilují o přijetí takových opatření či novel zákonů, které budou mít v konečném důsledku pozitivní dopad na veteránskou společnost. Mimo jiné si také kladou za cíl plnit jakousi kontrolní funkci vlády. Snaží se kontrolovat veškeré kroky s potencionálně negativním dopadem na veterány. Další náplní práce jsou také pravidelné schůzky předsedy BORS s premiérem RS, v současnosti Željkom Cvijanović. Tyto schůzky udržují ustavičný dialog mezi oběma stranami s cílem zlepšit pozice veteránů jako takových (Vlada Republike Srpske 2016). BORS rovněž po celý rok poměrně aktivně participuje v celé řadě kulturních událostí a ceremoniálů týkajících se

vzpomínek na válku nebo uctění padlých bojovníků. Během těchto aktivit spolupracuje a aktivně navazuje kontakty i s dalšími menšími organizacemi (Šurlan, osobní komunikace, 2018).

Vzhledem k bezplatnému členství je BORS odkázána na finanční podporu z rozpočtu RS a z městských rozpočtů. Drtivá část financí každopádně přichází z vládních fondů, jelikož BORS byla v roce 2006 prohlášena za tzv. zvláštní organizaci plnící roli veřejného zájmu (Šurlan, osobní komunikace, 2018). Tímto statutem je označena každá OVV, jež shromažďuje více než 55 % veteránské populace ve 4 regionech (Janko, osobní komunikace, 2018). Díky jejímu zvláštnímu postavení však (podle výpovědi předsedy OVV Tuzlančiće) více než 90 % obyvatel považuje BORS za vládní nebo až státem řízenou organizaci. Z legislativního pohledu tomu tak ovšem není. I když se jedná o privilegovanou OVV, po formální stránce se jedná o standardní NGO (Tuzlančić, osobní komunikace, 2018).

Dále je v legislativě BORS zakotven článek 3, jenž označuje BORS za nevládní a nestranickou organizaci, čímž je explicitně vyloučena jakákoliv návaznost jak na politickou stranu u moci, tak v opozici (BORS 2016). Tuto tezi o nadstranickosti mi také opětovně sdělila mluvčí BORS Jelena Šurlan, jež dále dodává, že zástupci z vedoucích pozic nemohou být zároveň členy politických stran (Šurlan, osobní komunikace, 2018). Ačkoliv je legislativa týkající se politické provázanosti poměrně dobře ošetřena, realita může být zcela odlišná. Jak zmiňuje Tuzlančić, BORS se snaží aktivně ovlivňovat politický proces skrz nacionalisticky orientovanou SDS, se kterou již od svého založení udržuje velmi úzké styky (Tuzlančić, osobní komunikace, 2018). SDS, která byla v roce 1990 založená Radovanem Karadžićem a Momcilem Krajisnikem (Dzidic, Denis 2011), je v současnosti opoziční stranou v RS a koaliční stranou v BaH (Kovacevic 2016).

Mimo SDS se zde také objevuje jisté napojení na stranu SNSD (Savez nezavisnih socijaldemokrata), jejímž lídrem je prezident RS Milorad Dodik. S touto stranou udržoval velice vřelé vztahy bývalý předseda BORS Pantelija Čurguz (Vijesti 2013). Během jeho předsednictví čelila BORS široké škále

obvinění týkajících se upřednostnění osobních či stranických zájmů nad zájmy celé organizace. Mezi nejtíživější problémy patřily, v předchozí kapitole avizovaní, falešní veteráni a falešní rodinní příslušníci padlých veteránů (RTVBN 2014b). Proti Ćurguzovi a celému tehdejšímu vedení se také v Banja Luce vedlo několik demonstrací organizovaných z řad členů BORS. Ti požadovali jeho okamžitou rezignaci v návaznosti na jeho možnou korupci a jejich dlouhodobě neuspokojivou sociální situaci (Radio Slobodna Evropa 2014). V souvislosti s demonstracemi v Banja Luce, prezident RS Dodik označil demonstraci za neadekvátní a podpořil setrvání Ćurguze v úřadu (Bjelajac 2014a).

I když Ćurguz rezignaci zpočátku odmítal, tak po ustavičném tlaku na jeho osobu v roce 2014 odstoupil z funkce předsedy. Téhož roku však kandidoval na kandidátce SNSD. Již během voleb došlo k pozoruhodnému zjištění – Ćurguz byl členem SNSD již od roku 2010. Tím během svého předsednictví zcela jednoznačně porušil zásady BORS (Vaskovic 2014). Krátce po volbách se Ćurguz stal poradcem Dodika ve zpravodajských a bezpečnostních otázkách. V roce 2017 byl však obviněn ze zpronevěry finančních prostředků ve výši 100 000 KM (1,3 milionu Kč), které měly být určeny na veteránské záležitosti. Celý případ je i nadále v šetření (RTVBN 2017).

Určitou provázanost BORS s SNSD potvrzuje i informace z volebního roku 2014. Srbský politický analytik Mehmedalija Nuhic z Tuzly tehdy zveřejnil zprávu, ve které zmiňoval příchod ozbrojených Bosňáků směrem z Tuzly (město ve FBaH) do RS a vyzýval k obraně srbského národa. Tato výzva byla podpořena samotným Dodikem, který se netají svými dlouhodobými antipatiemi vůči Bosňákům. Reakce BORS na sebe nenechala dlouho čekat. BORS (ať už z vlastního úsudku či nedobrovolně) zaujala totéž stanovisko jako SNSD a svou pozicí přispěla k propagandistickému účelu. Po několika dnech vyšlo na povrch, že Nuhic v té době nebyl politickým analytikem a jednalo se pouze o mystifikaci, která měla přispět k narušení už tak křehkých vztahů mezi RS a FBaH. Celý incident mohl mít také skrytý politický podtext, přičemž se někdo mohl pokusit ovlivnit volební elektorát ve prospěch SNSD, jelikož od SNSD se dalo očekávat,

jaké stanovisko vůči Bosňákům zaujme. Tato domněnka však nikdy nebyla potvrzena (Bjelajac 2014b).

Co se týče současného předsedy, Savčić s přehledem získal post předsedy poté, co obdržel 98 hlasů ze 135 možných (RTVBN 2014a). Savčić má za sebou také bohatou válečnou minulost. Je mu je přisuzována široká škála válečných ocenění za služby v roli velitele speciální jednotky *65. Zaštitni Motorizovani Pug VRS*. V armádní kariéře dosáhl až hodnosti generála (Narodne 2016). Veřejností bývá označován jako čestný, statečný a schopný člověk, který by měl napravit Čurguzem dehonestovanou organizaci a znovu pozvednout její prestiž (RTVBN 2014b). Zcela logicky se tudíž řadí mezi vysoce postavené a respektované osobnosti ve veteránské hierarchii. Podíváme-li se však na Šavčićovo osobu z jiného úhlu pohledu, zjistíme, že Savčić byl členem obhajovací komise Radovana Karadžiće během soudního tribunálu v Haagu v roce 2013. Dále také proslul například svými výroky, ve kterých zmiňoval, že si roku 1995 nebyl vědom masakru ve Srebrenici (Milutinović 2013). Na tomtéž místě následně v roce 2015 obhajoval z genocidy obžalovaného Ratka Mladiće (Sense-Agency 2015).

Tento pozoruhodný jev, kdy někteří členové podporují bývalého náčelníka štábu VRS Mladiće, u kterého byla obvinění ze spáchání genocidy ve Srebrenici jednoznačně prokázána, není na poli BORS ničím novým. Už v minulosti BORS uspořádala několik protestních akcí v Banja Luce s cílem podpořit svého bývalého velitele, který v roce 2011 čelil obviněním v Haagu (Radio Slobodna Evropa 2011). V tomto případě si můžeme povšimnout, jakou roli stále sehrává nostalgie z války a jaký respekt zaujímají veteráni vůči svým předchozím velitelům. V roce 2013 inicioval tehdejší předseda BORS Čurguz petici, která vyjadřovala ostrý nesouhlas s rozhodnutím soudního tribunálu v Haagu, a následně zaslal dopis na půdu OSN, v němž vyjádřil své názory týkajících se rozhodnutí soudu a událostí během války v Bosně (Katana 2013).

Z výše uvedeného lze usuzovat, že BORS bezpochyby plní základní funkci OVV a tou je snaha zlepšit sociální status bývalých bojovníků a jejich rodinných příslušníků. V souvislosti se statutem zvláštní organizace veřejného

zájmu RS a finanční podporou vlády můžeme dále pouze polemizovat, do jaké míry ovlivňuje právě vláda a politické strany (SDS nebo SNSD) chod organizace jako takové. I když má BORS ve svých stanovách zakotveno, že organizace je nestranná, nezávislá a po formální stránce naplňuje všechny předpoklady standardní NGO, jen s obtížemi se vzhledem k vládním dotacím nedá její pozice zpochybňovat. Na základě výrazné podpory Bosenským Srbům, jako jsou Radovan Karadžić a Ratko Mladić, můžeme dále říci, že BORS má silné prosrbské cítění, přičemž verdikt ICTY (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii) považuje za vykonstruovaný.

3. 2 GRADSKI ODBOR VETERANA TREBINJE

Gradski Odbor Veterana Trebinje je OVV nacházející se na území RS, v jihovýchodním cípu BaH nedaleko od Jadranu. V kontextu veteránských organizací se jedná o lokální OVV, která sehrává pouze marginální roli a svou velikostí se nemůže srovnávat s organizací jako BORS. Toto sdružení bylo poprvé registrováno v roce 2012 na *Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite* v Banja Luce, přičemž se v souvislosti s legislativními procesy oficiálně etablovalo až v roce 2017. V současnosti organizace sdružuje téměř 200 členů žijících převážně v Trebinje nebo v přilehlých oblastech. O členství se může ucházet každý, kdo během války v devadesátých letech sloužil v srbských formacích (Kučinar, osobní komunikace, 2018).

Nejvyšším orgánem organizace je shromáždění, jemuž předsedá Žarko Kučinar. Ten je zároveň i předsedou celé organizace, jako tomu je i v případě BORS. Dalšími orgány jsou předsednictvo s 11 členy, dozorčí rada se 3 členy a posléze je zde několik dalších komisí, nezbytných pro chod organizace. Cílem organizace je opětovné zlepšení socioekonomické situace skrz odborné poradenství, neboť jak Kučinar uvádí, většina jejích členů nemá pravidelný příjem nebo jsou dlouhodobě nezaměstnaní. Jejich aktivity jsou tedy podle mezinárodních úmluv a charty OSN a priori humanitární povahy. Mimoto, organizace nepomáhá pouze veteránům, ale i rodinám padlých vojáků. Organizace také pravidelně pořádá širokou škálu různých ceremoniálů s cílem

evokovat vzpomínky na padlé spolubojovníky nebo si připomínat významná data ze srbské historie. Během těchto událostí se snaží spolupracovat s dalšími lokálními OVV v regionu (Kučinar, osobní komunikace, 2018).

Organizace získává finance z členských příspěvků, které jsou však minimální, a veřejných darů. Jak Kučinar zdůrazňuje, i když jsou členské poplatky zanedbatelné částky, většina členů si je nemůže dovolit zaplatit. Organizace je dále finančně podporována z městského rozpočtu Trebinje, přičemž roku 2017 získala status tzv. organizace zvláštního zájmu města Trebinje. Z vládního rozpočtu RS doposud organizace financována nebyla. Konkrétně Kučinar zaslal na vládu RS již 8 žádostí o podporu. Doposud však neobdržel žádné vyrozumění. Co se týče politické provázanosti, Gradski Odbor neudrhuje žádné vazby s politickými stranami a snaží se ke každé z nich zachovat neutrální postoj. Mezi největší problémy Gradskeho Odboru patří všeobecné podfinancování, které znemožňuje efektivní chod organizace. Její členové tudíž mohou v současnosti očekávat jen nepatrnou finanční podporu (Kučinar, osobní komunikace, 2018).

Další problém zmíněný Kučinarem je ten, že je na ně vyvíjen ustavičný tlak politických stran, které se za účelem dosažení svých politických cílů snaží získat jeho přízeň. V této souvislosti Kučinar zdůrazňuje, že bytostným cílem organizace je vystupovat poctivě a k politickým stranám přistupovat s velkou mírou obezřetnosti (Kučinar 2018). V prosinci 2017 Kučinar inicioval několik návrhů, které byly zaslány vládě RS do Banja Luky. První z nich se týkal poskytnutí finančního příspěvku nezaměstnaným veteránům ve výši 100 KM (1300 Kč). V tomto návrhu žádá vyplacení příspěvků buď skrze konkrétní granty, nebo hotově. Další návrh se týkal navýšení příspěvků všem veteránům důchodového věku, kterým je tedy více než 65 let, bez ohledu na počet odpracovaných let. Třetím a posledním návrhem se stal podnět na snížení sociálního a zdravotního pojištění, kde by Kučinar rád dosáhl výjimky pro všechny dlouhodobě nezaměstnané veterány (Radio Trebinje 2017).

Z výše uvedeného lze usuzovat, že Gradski Odbor Veterana Trebinje sehrává pouze marginální roli, neboť členskou základnu tvoří pouhých 200 členů

a finanční podpora z RS je prozatím v nedohlednu. Organizace bude mít pravděpodobně nepatrné sklony k srbskému nacionalismu, jelikož jak bylo uvedeno výše, organizace se podílí na celé řadě ceremoniálů připomínajících si významná srbská data. V neposlední řadě lze na základě Kučinarovy výpovědi o nulové spolupráci s politickými uskupeními usuzovat, že tomu tak doopravdy je, neboť ve většině jsou politické styky přímo úměrné finanční podpoře.

3. 3 UDRUŽENJE VETERANA „GARDA-PANTERI”

Veteránské sdružení Garda-Panteri bylo založeno v roce 1998 v Bijeljině, na severovýchodě RS (Tuzlančić, osobní komunikace, 2018). Organizace se hlásí k odkazu paramilitantní brigády *1. Bijeljinske Lake Pješadijske Brigade*, známé také pod názvem „*Panteři*“, „*Mauserova stráž*“ nebo „*Vojkanovi muži*“. Uskupení Panteri bylo na svém prvopočátku součástí Srbské dobrovolnické gardy, známé více pod názvem „*Arkanovi tygři*“. Později se stali samostatnou jednotkou speciálního určení v rámci VRS. Tato jednotka byla vedena Ljubišou Savicem, který bývá také přezdíván Mauser. Savicova jednotka se spolu s Arkanovi tygry podílela v roce 1992 na etnických čistkách v Bijeljině. Savic byl mimo jiné také jedním z velitelů proslulého detenčního tábora Batković. Krátce po válce byl jedním ze zakladatelů SDS, přičemž se řadil mezi hlavní odpůrce Radovana Karadžiće a Ratka Mladiće (Human Rights Watch 2000: 34). Zároveň se podílel na celé řadě pašeráckých akcí na území bývalé Jugoslávie. V roce 2000 byl v Bijeljině na Savice spáchán úspěšný atentát. Z atentátu byli podezřívání právě Savićovi odpůrci ze SDS (Cvijanovic 2000).

Sdružení má v současnosti zhruba 500 členů. O členství se nemusí nutně ucházet jen bývalí příslušníci jednotky Panteri, nýbrž je otevřené i jejím sympatizantům. Sdružení se opět skládá ze shromáždění, dále z odborné komise, čestného soudu, řídicího výboru, dozorčí rady a předsednictví. Předsedou sdružení je Petar Cvjetinović. Sdružení si klade za cíl zlepšit sociální statut veteránů ve společnosti, přičemž dohlíží na to, aby veteránům nebylo ubíráno na jejich právech. Mezi jeho další aktivity patří například evidence veteránů či nevěstných bojovníků. Kromě samotných veteránů mohou pomoc očekávat také

jejich rodinní příslušníci. Sdružení pořádá několikrát do roka různé výroční události jejich jednotky, ve kterých si připomínají hrdinné činy bývalých příslušníků Panterů. Mimo tyto aktivity se sdružení rovněž účastní všech oslav významných dnů RS (Tuzlančić, osobní komunikace, 2018).

Co se týče finanční stránky, nedá se říci, že by jejich situace byla povzbudivá. Podobně jako ostatní organizace, také toto sdružení se potýká s podfinancováním na všech úrovních, tudíž si nemůže dovolit podpořit sociálně slabé členy dle svých představ. Sdružení získává finance z měsíčních příspěvků, které činí 2 KM (26 Kč), ale i přesto se zde najde celá řada členů, jež si tuto částku nemůže dovolit uhradit. Dalším zdrojem financí jsou dobrovolné příspěvky a dary. V tomto konkrétním případě není sdružení dotováno ani z městského, ani vládního rozpočtu. Na otázku, jaký postoj zaujímá jejich organizace vůči vládě RS, Tuzlančić odpověděl, že i přesto, že vláda má celou řadu nedostatků, tak ji jako celek respektují. To ale ještě neznamená, že se sdružení neúčastní různých protivládních protestů, přičemž se snaží klást důraz na existenční otázky této veteránské populace. Dále také vyloučil jakékoliv napojení na politické strany (Tuzlančić, osobní komunikace, 2018).

Sdružení Garda Panteri je velice pozoruhodné sdružení napříč OVV v RS, uvědomíme-li si, že jejich členové se mohli účastnit, spolu s Arkanovi Tygry, etnických čistek v Bjilejine roku 1992. V mé tezi mě dále utvrzuje skutečnost, že když jsem se snažil tuto problematiku více rozvést, Tuzlančić se mnou přerušil jakýkoliv kontakt a neodpověděl mi ani na jeden z dalších tří emailů. V kontextu OVV se jedná o silně nacionalisticky orientovanou organizaci s nesmírně silným prosrbským smýšlením. Její členové nepovažují za svou mateřskou zemi BaH, nýbrž Srbsko. BaH považují pouze jako jakési nutné zlo. V tomto ohledu Tuzlančić zdůrazňuje, že výrazně nesouhlasí se situacemi, kdy je BaH na půdě mezinárodního společenství prezentována jako země s multikulturními kořeny a proislámskou orientací. Podobná rétorika zazněla i z úst jejich předsedy Cvijetinovice, když při jedné tiskové konferenci prohlásil, že podporuje srbský nacionalismus a pokud vláda zastává tutéž nacionalistickou rétoriku, jejich organizace ji bude vždy podporovat. Tímto narážel na silně nacionalistky

orientovanou SNSD vedenou Dodikem. V neposlední řadě, sdružení žije v hluboké nostalgii své jednotky a je částečně založeno i na kultu osobnosti Ljubiše Savice. Právě k této osobě chovají členové sdružení nesmírnou úctu a pravidelně pořádají pietní události u jeho hrobu v Kovacici (RTRS 2018). Členové sdružení se nikterak netají svým obdivem k této postavě, přičemž z jejich pohledu byl vůdce s vizí jak v dobách války, tak v dobách míru (RTRS 2015).

3. 4 JEDINSTVENA ORGANIZACIJA BORACA BIH – „UNIJA VETERANA“ (JOB)

Jak jsem již avizoval v metodologii práce, tiskový mluvčí organizace JOB se mnou odmítl spolupracovat. Tudíž zde nemohu být tak specifický, jako u předchozích OVV v RS. JOB byla založena a registrována už na počátku roku 1992 v Sarajevu. JOB se řadí mezi největší organizaci ve FBaH a sdružuje bývalé bojovníky z bojových formací ARBiH a dalších uskupení jako Zelene Beretke, Patriotska Liga nebo uskupení šehídů, kteří se účastnili bojů v letech 1992-1995. V tomto ohledu je si potřeba uvědomit, že výše uvedená uskupení byla v drtivé většině zastoupena muslimským etnikem. V případě šehídských bojovníků tomu ani nemůže být jinak. JOB sama sebe prezentuje jako nadstranická, nevládní, nepolitická a společenská organizace, která se také řadí mezi organizace zvláštního veřejného zájmu kantonu Sarajevo, tudíž má shodné postavení jako BORS v RS. JOB opět nesdružuje pouze bývalé členy z ARBiH a z dalších bojových uskupení zmíněných výše. O členství se mohou hlásit také rodiny padlých vojáků. JOB se nepatrně liší od ostatních OVV v tom, že o členství se mohou rovněž hlásit veteráni z tzv. první Jugoslávské války z let 1941-1945 (JOB 2014a). Jelikož si JOB přisvojuje přízvisko organizace zvláštního veřejného zájmu, lze předpokládat, že valná část financí bude poskytnuta skrze vládní rozpočet. Další suma peněz bude s největší pravděpodobností dofinancována z kantonálního rozpočtu nebo z veřejných darů.

Co se struktury JOB týká, nenajdeme zde nějaké výrazné odchylky od jiných OVV. Nejvyšším orgánem JOB je shromáždění, jemuž předsedá Mirsad Čustović. Nejdůležitější postavou je však Ismet Imamović, který plní roli

předsedy a generálního tajemníka celé organizace (JOB 2014b). Dále se zde nachází dozorčí rada a celá řada dalších komisí jako např. komise pro sociální otázky, komise pro právní otázky, komise pro sport a rekreaci, komise pro informace nebo komise pro marketing a ekonomiku (JOB 2014c). JOB má také 11 lokálních organizací nacházejících se na území FBaH (JOB 2014b).

Cílem organizace je nejen upevnění sociálně-ekonomického postavení veteránů, ale také budování demokratické občanské společnosti, dodržování demokratického a právního aparátu BaH nebo boj proti neofašismu. JOB pravidelně iniciuje různé pozměňovací návrhy či dohlíží na schvalování zákonů s negativním dopadem na zájmy veteránů. JOB se dále snaží svým členům poskytovat různé formy materiální a finanční podpory, pokud je to však v souladu s objektivními možnostmi JOB. Mezi nejčastější příklady pomoci patří příspěvky na bydlení, rehabilitační programy, léčebné pomůcky pro invalidy (tj. příspěvky na invalidní vozíky atd.), bezplatné vzdělávání či stipendia na studium (JOB 2014d). Jelikož je většina členů JOB nezaměstnaná, JOB se snaží být svým členům nápomocna při hledání práce nebo jim je schopna poskytnout konkrétní pracovní doporučení (JOB 2014a). V jednom ojedinělém případě se stalo i to, že byla přímá materiální pomoc poskytnuta samotnými členy. Šlo o situaci, kdy jeden z členů neměl dostatek finančních prostředků na zprostředkování operace v zahraničí pro svého nemocného syna. V tomto případě bylo dohromady vybráno 21000 KM (273 000 Kč) (World Bank 2002: 47).

Jak jsem již avizoval v úvodu mé práce, již při svém vzniku byla JOB ve velké míře ovlivněna politickou stranou SDP (Bougarel 2018: 154), jež se v současnosti definuje jako sociálně demokratická a multietnická strana. Její programová náplň tkví v řešení ekonomických a sociálních problémů, stejně jako v boji proti etnickému členění. Z těchto důvodů je mezi srbským elektorátem dlouhodobě a výrazně neoblíbená (BalkanInsight 2010b). Roku 1994 se SDP kontrolovaný JOB dostal do konfliktu se silně nacionalisticky orientovanou SDA (Bougarel 2018: 154), ve svých počátcích vedenou Alijou Izetbegovićem (BalkanInsight 2010b). SDA, ve snaze co nejvíce oslabit pozici SDP v BaH, napomohla založení organizace *Organizacija porodica šehida i poginulih boraca*

(OPŠIPB), jež sdružuje ortodoxní islámské bojovníky považující válku v devadesátých letech za svatou válku, nebo-li džihád. Tato událost v jistém smyslu oslabila JOB, jelikož OPŠIPB byla schopna nabídnout lukrativnější materiální pomoc (Bougarel 2018: 155).

Podle výpovědi bývalého člena JOB a zároveň předsedy UB MDR-KS Kemala Šalaky zde stále může panovat určitá provázanost mezi SDP a JOB, avšak vzhledem k současnému stavu si myslí, že vliv SDP bude marginální. Dále tvrdí, že postupem času se z JOB vyprofilovala vskutku pragmatická organizace, která se snaží primárně spolupracovat s politickými stranami u moci, přičemž nevyklučuje ani korupci. Současnými politickými stranami u moci jsou SDA a HDZ. Toto tvrzení lze například vysvětlit tím, že zástupci JOB jsou s těmito stranami pravidelně viděni na široké škále válečných vzpomínkových událostí (Šalaka, osobní komunikace, 2018). V prosinci 2017 udělili zástupci JOB členu předsednictva BaH z SDA, Bakiru Izetbegoviću (syn Aliji Izetbegoviće), tzv. listinu veteránů, která je považována za nejvyšší ocenění JOB. Během této schůze byl Izetbegović rovněž seznámen s tehdejšími problémy JOB (Besic 2017). Šalaka dále tvrdí, že JOB sehraává stěžejní roli v rámci politického marketingu těchto stran, přičemž někteří zástupci JOB jsou zároveň i členy těchto politických uskupení (Šalaka, osobní komunikace, 2018).

V roce 2009 vláda BaH navrhovala finanční škrty, které by negativně ovlivnily veteránskou populaci. V tomto případě na sebe reakce JOB nenechala dlouho čekat. Její zástupci pohrozili vytvořením jejich vlastní politické strany, jež by skutečně naplňovala práva veteránů (Halimović 2009). V roce 2010 JOB podpořila protivládní demonstrace za práva veteránů v Sarajevu, které vyeskalovaly až v ozbrojené střety. Tyto demonstrace si kladly za cíl zrušit parlamentní návrh, který konstatoval, že nezaměstnaným veteránům s postižením nižším než 60 % by měly být zredukovány jejich benefity. V tomto případě JOB navrhla parlamentu několik možných řešení, avšak většina z nich byla parlamentní většinou zamítnuta (Radio Slobodna Evropa 2010). Na sklonku roku 2017 byl bývalý předseda JOB Saud Kulosman obviněn z korupce a zneužití úřadu. Spolu s ním byly obviněny také tehdejší vládní špičky, jako

bývalý předseda FBaH Živko Budimir, či bývalý ministr spravedlnosti Zoran Mikulić (Karabegović–Dizdar 2013). Po několika měsících byl případ pro nedostatečné množství důkazů uzavřen (Radio Slobodna Evropa 2013). Někteří lidé (například Šalaka) však s tímto rozhodnutím nesouhlasí a tvrdí, že zde existuje celá řada dalších faktorů, díky kterým by výše zmínění mohli čelit sérii dalších obvinění (Šalaka, osobní komunikace, 2018).

Vzhledem k výše uvedenému můžeme říci, že JOB nepochybně alespoň částečně pomáhá svým členům výše uvedenými aktivitami. Otázkou však zůstává, do jaké míry je JOB ovlivněna vnějšími vlivy, tj. politickými stranami, jelikož široká škála důkazů tomu nasvědčuje. Obdobně jako v případě BORS, také zde byl předešlý předseda obviněn z korupce. I když nebyl Kulosman usvědčen, nesmírně to snižuje míru kredibility navenek. U JOB také nelze explicitně říci, že by podporovala jakékoliv etnické štěpení ve společnosti, které můžeme spatřit například u OVV v RS. Jak jsem již avizoval na začátku, u JOB jsem byl omezen tím, že se mnou její vedení odmítlo komunikovat. Tím pádem jsem nebyl schopen zjistit více informací o vnitřním fungování organizace. Protože se u JOB vyskytuje celá řada otazníků a nezodpovězených otázek, rozhodně si tato organizace zaslouží hlubší výzkum do budoucna.

3. 5 UDRUŽENJE BORACA MALOLJETNI DOBROVOLJCI OBRAMBENO-OSLOBODILAČKOG RATA 92-95 KANTONA SARAJEVO (UB MDR-KS)

Jak už sám název vypovídá, tato OVV sdružuje bojovníky, jimž bylo v době konfliktu méně než 18 let věku a dobrovolně vstoupili do bojových formací. Jejich rozhodnutí vycházelo ze široké škály různorodých motivů, bylo však bezesporu nesmírně ovlivněno tehdejší propagandou a partizánskou nostalgií. Tato skupina veteránů patří v BaH mezi ty nejohroženější, jelikož jejich populace má mnohonásobně větší sklony PTSP než ostatní veteráni. Celá řada z nich nemá dokončené sekundární vzdělání, tudíž se jen s těžkostmi uplatňují na trhu práce, který je i tak už dost limitovaný. Co se týče procesu reintegrace do společnosti, vyskytla se zde celá řada překážek, protože válka měla několikanásobně větší vliv na psychiku mladistvých bojovníků, než u zbytku veteránů. Přesný počet těchto mladistvých veteránů není doposud znám.

Ministerstvo pro veterány v Sarajevu odhaduje jejich počet na 2000 mladistvých. Naopak OSN tvrdí, že se tento počet pohybuje někde mezi 3000 až 4000 mladistvými (Ahmetasevic 2014).

Organizace byla založena v roce 2011 v Sarajevu (MRD-KS, nedatováno) a od této doby se k ní připojilo zhruba 230 členů. Do této doby zde iniciativa založit organizaci tohoto ražení nebyla, tudíž se jedná o velmi ojedinělé sdružení. Členem se může stát každý, kdo byl v době konfliktu nezletilý a zároveň byl příslušníkem ARBiH, přičemž vše musí být doloženo patřičným certifikátem, jenž je možné obdržet na místním úřadu. I když v ARBiH sloužili převážně občané muslimského vyznání, Šalaka zdůrazňuje, že toto sdružení je mnohonárodnostní a žádnou etnickou skupinu neprioritizuje (Šalaka, osobní komunikace, 2018). Přihláška musí být dále doplněna fotografií a vstupním poplatkem 10 KM (130 Kč) (MRD-KS, nedatováno). Avšak realita je taková, že 50 % členů si vzhledem k jejich dlouhodobé nezaměstnanosti nemůže dovolit ani tento skromný poplatek zaplatit.

Organizace má jen jemně odlišnou strukturu než ostatní zmíněné. Prvním orgánem je shromáždění, jež je složeno ze všech členů. Hlavním orgánem je řídicí výbor, který se skládá z devíti členů, kdy každý z nich reprezentuje jednu z občin Sarajeva. Řídicímu výboru předsedá předseda organizace, jímž je již zmíněný Kemal Šalaka. Mezi vedlejší orgány patří post tajemníka a čestný soud. Cílem organizace je již od svého prvopočátku bojovat za práva těchto veteránů. Svými aktivitami se snaží vyvíjet tlak na příslušné úřady za účelem donutit je k tomu, aby systematicky řešily otázku statusu bývalých dětských vojáků v BaH. Dále usilují o speciální status, jenž by je jasně odděloval od zbytku veteránů. V tomto ohledu se organizace setkává s vysokou vůlí nevole, kdy úřady nechtějí finančně podporovat jejich projekty nebo je zcela ignorují. Organizace se také snaží alespoň minimálně finančně podpořit své členy. Proto například nevynakládá finance pouze na podporu stravování u členů s vysoce nízkou sociální úrovní, nýbrž i na podporu dokončení sekundárního vzdělání (Šalaka, osobní komunikace, 2018).

Organizace se snaží zapojovat do široké škály projektů mírového charakteru. V tomto ohledu navazuje spolupráci s místními školami, kde se snaží budoucí generaci přiblížit hrůzy a úskalí války. I přesto, že žádný z jejich projektů není podporován státem, jsou projekty související se školní výukou financované jak předsednictvím BaH, tak například z fondu UNICEF (Šalaka, osobní komunikace, 2018). Tento typ projektů pořádají nejen se svými členy, ale i s veterány z HVO či VRS, přičemž forma široké škály inspirativních přednášek a workshopů získala napříč studentstvem nebývalý ohlas (United Nations in Bosnia and Herzegovina, nedatováno).

Předseda organizace Šalaka také ostře zdůrazňuje, že jeho organizace není napojená na žádné politické uskupení a v tomto ohledu zde není důvod, proč mu nevěřit (vezmeme-li v potaz, jakým druhem aktivit se zabývají). Z toho důvodu je tato organizace vysoce podfinancovaná a stojí pouze na dobrovolných příspěvcích a síle jejich vůle. Špatnou finanční situaci si Šalaka vysvětluje také tím, že jeho organizace nespolupracuje s žádnou politickou stranou. Nejtěživějším problémem je podle Šalaky absolutní lhostejnost politiků vůči této části populace, kdy se v BaH doposud neetablovaly programy zahrnující rehabilitaci a resocializaci bývalých mladistvých vojáků. I přes veškeré úsilí, které Šalakaova organizace vynakládá, se s jejími zástupci politici odmítají scházet či naslouchat jejich iniciativám. Z těchto důvodů by v souvislosti se zneužitím dětských vojáků v době trvání konfliktu a krátce po něm organizace ráda zahájila soudní řízení cílené proti státu. Má to však háček. Žádný z oslovených právníků s nimi není ochoten spolupracovat. Pravděpodobně z důvodu politického přesahu daného tématu (Šalaka, osobní komunikace, 2018).

UB MDR-KS se objevuje na veteránské scéně poměrně krátce, a proto je zde vysoká šance, že v brzké budoucnosti získá ze strany státu větší pozornost. Už jen samotný fakt, že organizace spolupracuje s UNICEF, nemůže dlouhodobě politiky nechávat klidnými. Samotná organizace má také nevídanou podporu mezi studenty, kteří jsou schopni se vžít do jejich situace a tím pádem projevit smysl pro pochopení. Právě mladá generace by mohla sehrát potencionální roli v cestě s cílem dostat toto téma na politickou scénu. UB MDR-KS je zkratka

výjimečná organizace, která neusiluje o šíření nacionalistických názorů štěpící společnost. Ani neudrzuje žádné vazby s politickými stranami. A jen s těžkostmi bychom zde hledali stopy po korupci. Tento případ je zkrátka mezi OVV v BaH opravdu výjimečný. Věřím, že samotná organizace má nesmírný potenciál do budoucna, kdy bude velice zajímavé sledovat její vývoj na spletité cestě plné překážek.

3. 6 UDRUGA HRVATSKIH VOJNIH INVALIDA DOMOVINSKOG RATA MOSTAR (HVIDRA)

Tato OVV je jednou z dalších organizací, které se mnou odmítly spolupracovat. Informace mi odmítly podat i další OVV v blízkosti Mostaru s odůvodněním, že se tyto informace obávají sdílet. Ale i přesto se organizaci pokusím popsat pomocí dostupných zdrojů, protože se řadí mezi přední organizace, jež sdružuje v drtivé většině Bosenské Chorvaty z HVO. Tato organizace je výjimečná v několika ohledech. Prvořadně, kancelář v Mostaru není hlavním sídlem celé organizace. Tato kancelář spravuje pouze záležitosti týkající se BaH. Mateřská organizace sídlí v chorvatském Záhřebu a poprvé se etablovala v roce 1993. Právě v roce 1993 bylo na parlamentním shromáždění chorvatské dobrovolnické války v Záhřebu rozhodnuto, že je nutné vytvořit pobočku na území BaH, která by spravovala vojáky HVO žijící převážně na území Hercegoviny. Z těchto důvodů bylo roku 1994 rozhodnuto o vytvoření organizace v Mostaru. Samotná mostarská organizace je dále složena z 3 odnoží (sever, střed a jih), přičemž každá z nich reprezentuje jednu část Mostaru. Zástupci v nich jsou vybíráni na základě působnosti v Mostarském praporu či jednotlivých jednotkách HVO, které byly aktivní v oblasti Mostaru (HVIDRA-Mostar 2016a).

V čele organizace stojí 2 předsedové, Marijan Mandić a Zoran Prskalo. Dalšími tělesy je dvacetičlenné předsednictvo a tříčlenná dozorcí rada. Organizace má v současnosti zhruba 500 členů (HVIDRA-Mostar 2016a). Na federální úrovni bude tento počet dosahovat několika tisíc (Janko, osobní komunikace, 2018). Členy se mohou stát pouze bývalí příslušníci HVO, kteří nastoupili nejpozději do 30. 6. 1993 a sloužili v jednotkách HVO minimálně

jeden rok. HVIDRA si klade za cíl implementovat ustanovující zákony a nařízení upravující právní status chorvatských vojenských invalidů. HVIDRA dále usiluje o podporu v zaměstnání nebo své členy podporuje v rekreačních aktivitách a sportu. Mimo jiné také spolupracuje se státní komisí, která odhaluje válečné zločiny. V neposlední řadě propaguje chorvatské národní, historické, kulturní a ekonomické hodnoty. Rovněž usiluje o posílení morálních a etických hodnot chorvatského národa (HVIDRA-Mostar 2016b).

HVIDRA byla již od svého prvopočátku asociována s pravicovou stranou HDZ, která se nikterak netají extrémistickou rétorikou či vládou silné ruky (Europäische Stabilitätsinitiative 1999). V Chorvatsku jsou například členové či podporovatelé HVIDRA spojováni s extrémně pravicovými názory (Erözden, nedatováno: 12). HVIDRA bývá mimo jiné označována také jako para-militantní odnož HDZ (Kaldor 2003: 221). Klíčovou roli sehrál v polovině devadesátých let jeden ze zakládajících členů – Mladen Naletilić. Naletilićův oddíl byl během války proslule známý za terorizování nechorvatského obyvatelstva v okolí Mostaru, dohlížení na pašerácké trasy a organizovaný zločin jako takový. Naletilić byl během války a nedlouho po ní považován za nejvýše postaveného Bosenského Chorvata v politicko-vojenské hierarchii s vazbami na tehdejší politické špičky HDZ (Bojicic-Dzelilovic 2004: 8). Naletilić byl nakonec roku 2003 za své konání během války odsouzen soudním tribunálem v Haagu k 20 letům vězení. V roce 2013 byl však propuštěn (Trial International 2016).

Pomineme-li postavu Naletiliće, vedení HVIDRA vždy zahrnovalo prominentní válečné postavy z HVO. Její vedení otevřeně podporuje etnický separatismus. V rámci své ideologie usiluje o ustanovení třetí bosensko-chorvatské entity, jež by měla stejný status jako RS (Bojicic-Dzelilovic 2004: 8). Činnosti HVIDRA byly také dílčí překážkou během implementování článků Daytonské mírové dohody (Bojicic-Dzelilovic 2004: 9). Konkrétně se jednalo o článek VII., jenž zaručuje bezpečný návrat uprchlíků a vnitřně vysídlených osob (IDPs) (The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina 1995: Article VII.). V tomto ohledu HVIDRA bránila návratu Bosňáků do svých předválečných domovů. Incidenty byly ve velké míře

provázeny násilnostmi, které nezřídka končily i smrtí. Cílem těchto akcí bylo vyvolat strach a podpořit vytvoření třetí entity v BaH (Bojicic-Dzelilovic 2004: 11). HVIDRA také pravidelně pořádala protesty za propuštění válečných zločinců souzených v procesech ICTY. Jedna z těchto protestních akcí se odehrála roku 2000, kdy byl v Haagu souzen za válečné zločiny a zločiny proti lidskosti Tihomir Blaškić (Bojicic-Dzelilovic 2004: 12). V roce 2004 ICTY vydal verdikt, ve kterém Blaškiće odsoudil k 45 letům vězení (International Crimes Database 2013).

Rétorika HVIDRA se však začala postupem času měnit zejména v souvislosti se snahou mezinárodního společenství o oslabení pozic HDZ. Tato snaha následně vyústila v odstranění čelních představitelů HDZ. Tím, že HDZ byla mimořádně oslabena, na vlivu ztratila i HVIDRA. Pozice a chování HVIDRA se závratně změnilo v roce 2003, kdy byl parlamentem přijímán zákon s podporou Světové banky týkající se válečných veteránů a invalidů. Tento zákon si převážně kladl za cíl zlepšit finanční situaci veteránů. Tehdy už umírněná HDZ tento zákon podpořila. HVIDRA se ovšem vyslovila proti s odůvodněním, že mezinárodní společenství nemůže diktovat podmínky. HVIDRA své rozhodnutí nakonec zmírnila v souvislosti se zajištěním finanční podpory z Chorvatska (Bojicic-Dzelilovic 2004: 14–15).

I když prezident Zoran Prskalo vždy odmítl jakoukoliv spolupráci či provázanost s HDZ (Kaldor 2003: 221), tento postoj nelze garantovat vzhledem ke skutečnostem, že mezi OVV a politickými stranami již dlouhodobě panuje určitá návaznost. Kvůli chybějícím informacím tuto skutečnost není možné prokázat, avšak podle zpráv ze sousedního Chorvatska se můžeme dozvědět, že chorvatská HDZ se pravidelně objevuje po boku chorvatské organizace HVIDRA. Naposledy se tak stalo na únorovém protestu proti příchodu srbského ministra Vuciće (Radio Slobodna Evropa 2018). V neposlední řadě se domnívám, že výše uvedené informace jsou jen střípkem v historickém či politickém kontextu HVIDRA, který stále obsahuje celou řadu nezodpovězených otázek. Závěrem lze dodat, že vzhledem ke strachu z neposkytnutých svědeckví

se můžeme domnívat, že HVIDRA bude v Mostaru a jeho okolí nadále sehrávat dominantní roli.

3. 7 UDRUGA NOSITELJA RATNIH ODLIČJA HVO ZENIČKO-DOBOJSKE ŽUPANIJE (UNRO)

UNRO HVO Zeničko-dobojske županije sídlící v Zenici je lokální křídlo mateřské organizace UNRO HVO se sídlem v Mostaru. Tato lokální organizace vznikla v roce 2006. Její hlavní mostarské sídlo sdružuje 167 členů, přičemž na federální úrovni zhruba 2560. O členství se může ucházet každý jedinec, který sloužil v bojových formacích HVO. Organizace ve velké míře zahrnuje Bosenské Chorvaty. Dále se o členství mohou ucházet rodinní příslušníci padlých vojáků či veteránů. Organizace má opět velmi podobnou strukturu jako předešlé OVV. Nejvyšším orgánem je shromáždění, v jehož čele stojí předseda, který je i zároveň hlavní postavou celé organizace. Dále je zde funkce místopředsedy, dozorčí rady a čestného dvora (Janko, osobní komunikace, 2018).

Primárním cílem UNRO je dohlížet na dodržování práv svých členů. Dalšími cíli jsou podpora nezávislé, svrchované a integrované BaH či podpora rovnosti mezi národy v BaH. Mezi její cíle patří i budování demokratické společnosti založené na svobodách, právech a povinnostech občanů. Mimo jiné poskytuje i právní či poradenské služby v souladu s právními předpisy, poskytováním důchodů, péčí o bydlení či poskytováním stipendií dětem člena sdružení. Kromě stipendií jsou dětem veteránů poskytnuty také školní potřeby. Organizace dále pravidelně zprostředkovává ozdravné pobyty pro své členy. V případě úmrtí člena organizace plně hradí a organizuje pohřeb se všemi nezbytnými vojenskými poctami. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti napříč členskou základnou, která je velké míře zapříčiněna PTSP, zprostředkovává organizace svým členům práci v místním ovocném sadu a na včelí farmě. Pokud je člen závažně nemocný, organizace se snaží alespoň z části platit léčebné výlohy. Mimoto, každý člen dostává jednotnou uniformou sloužící pro zvláštní události (svátky, ceremoniály atd.) (Janko, osobní komunikace, 2018).

V neposlední řadě si UNRO pravidelně připomíná významné dny z války v letech 1992-1995 či chorvatský den Rady obrany. Mimo tyto připomínkové

události se organizace snaží propagovat širokou škálu sportovních akcí. Každoročně pořádá cykloturistické výlety k pomníkům padlých vojáků HVO. Celá řada těchto událostí je pořádána ve spolupráci s dalšími OVV (buď z BaH nebo z Chorvatska). Členské poplatky jsou každému členu vyměřeny podle jeho celkového příjmu. Financování organizace je velice různorodé, přičemž se skládá z členských příspěvků, obecního či kantonálního rozpočtu a nakonec z veřejných darů. Vztah s vládou je založen pouze na právní spolupráci. UNRO usiluje o implementaci takových reforem, jež by celkově posílily sociální status veteránů. Co se týče spolupráce s politickými stranami, organizace se pravidelně účastní oslav významných válečných dní společně s dalšími politickými subjekty. Návaznost na politické strany je však již ve statutu UNRO vyloučena (Janko, osobní komunikace, 2018).

UNRO je na poli veteránských organizací poměrně novým subjektem, jenž se v BaH poměrně bez obtíží etabloval. I když OVV čelí podfinancování, předseda Dragan Janko si ani v jediném momentu během komunikace na finanční stav organizace jako takové nestěžoval. Lze tudíž usuzovat, že organizace buď umí mimořádně efektivně hospodařit s finančními prostředky získanými z obecního rozpočtu a členských příspěvků, nebo bude financována z jiných neoficiálních zdrojů. Jak jsem avizoval výše, UNRO se pravidelně objevuje po boku politických stran a některé z jejich aktivit se vzájemně překrývají. Z těchto důvodů nelze stoprocentně garantovat apolitičnost samotné organizace. V neposlední řadě, organizace navenek nejeví náznaky nacionalistického chování, i když zde samozřejmě bude sehrávat roli chorvatská etnicita. Protože jsem informace o UNRO získal pouze na základě osobní komunikace s Jankem a informace z dalších zdrojů (zpravodajské servery atd.) nebylo možné dopátrat, jsem k některým zmíněným faktům spíše skeptický. Právě z těchto důvodů bude zajímavé sledovat chod organizace v nadcházejících letech.

4 ZÁVĚR: VETERÁNSKÉ ORGANIZACE JAKO PŘEKÁŽKA V USMÍŘENÍ?

Jak jsem se mohli v průběhu textu dozvědět, veteránské organizace představují nesmírně komplexní problematiku, jež je specifická díky celé řadě aspektů. Proto na otázku, zda OVV napomáhají mezietnickému usmíření v takto etnicky diverzifikované společnosti či nikoliv, neexistuje jednoznačná odpověď. Ani samotní autoři zabývající se problematikou NGOs v BaH nemají v tomto ohledu jasno. Víceméně se však jejich názory vždy shodují v jedné věci, a sice v tom, že OVV inklinují k nacionalismu a představují silnou zájmovou skupinu vyvíjející ustavičný tlak na bosenské politické elity, přičemž není vyloučena ani vzájemná spolupráce. Konkrétně Obradović zmiňuje, že OVV jsou velmi dobře organizované, udržují úzké styky s politickými subjekty a jsou financované vládou (Obradović 2016: 103). Srovnatelné stanovisko zastává i Hronešová, jež taktéž označuje OVV za mocnou zájmovou skupinu (Hronešová 2016: 353). Ne jinak je tomu v textu od Massima Morattiho a Amri Sabic-El-Rayess, kteří v této oblasti spatřují celou řadu úskalí, přičemž považují OVV za ústřední překážku v implementaci mírového procesu (Moratti–Sabic-El-Rayess 2009: 31).

Na druhé straně, jak jsme se mohli na základě hluboké případové studie vybraných OVV dozvědět, ne všechny organizace naplňují předpoklady zdůrazňované autory výše. Z mého úhlu pohledu se nelze na všechny OVV dívat jako na a priori negativní aktéry. I když jsem v brzkých počátcích vstupoval do výzkumu se stejným názorem jako autoři výše, v průběhu mého výzkumu jsem si uvědomil, že postavení OVV bude daleko různorodější a barevnější. Tyto počáteční definice dle mého názoru vytvářejí příliš generalizovaný pohled na věc. Je potřeba si uvědomit, že na území BaH se nachází téměř 1600 těchto sdružení, jak ve svém článku referuje Spaic (Spaic 2017). Z toho důvodu lze logicky vyvodit, že OVV napříč BaH mají nesmírně různorodý charakter a nelze je takto lehce charakterizovat. Vzhledem k tomu, že jsem pracoval s organizacemi různého typu, je možné vypožorovat, že ne všechny organizace vykazují stejné vzorce chování.

Obecně můžeme říci, že máme OVV dvojího typu. Na jedné straně ty, jež bývají označovány jako organizace zvláštního statusu sloužící ve prospěch veřejného zájmu. Na druhé straně máme zbylé organizace tvořící drtivou většinu. Organizace zvláštního statusu mají už z podstaty věci dalekosáhlejší vliv na sociální reformy ve veteránském sektoru, neboť byly na základě početné členské základy vybrány samotným politickým establishmentem. Z toho důvodu mají k rozhodovacímu procesu mnohem blíže než ostatní organizace. Mimo jiné jsou díky přímé vládní podpoře finančně zajištěny. Na několika vybraných případech (u BORS nebo JOB) jsme si nemohli nevšimnout, že v některých chvílích organizace jednaly čistě pragmaticky ve prospěch veteránů. Naopak v jiných momentech podpořily vládnoucí elity v jejich vlastní politické kampani. Co se týče prvního případu, JOB aktivně participovala nejenom na široké škále protivládních demonstrací, ale taktéž na vytváření pozměňovacích návrhů směřujících parlamentu s cílem zredukovat negativní dopady na veteránskou populaci (Radio Slobodna Evropa 2010). V druhém případě lze jednoznačně zmínit fakt, kdy BORS vytvořila úrodnou půdu pro šíření dezinformace o útoku Bosňaku na srbský lid, čímž podpořila nacionalistickou SNSD (Bjelajac 2014b).

Obecně můžeme říci, že většina OVV (až na výjimku bosňáckých OVV jako JOB a UB MRD-SK) mají větší či menší tendence k nacionalismu, jenž vytváří určitý ideologický základ. Tyto tendence lze nejlépe spatřit v návaznosti na organizace působící v RS, kdy některé z nich své nacionalistické postoje neskryvají. Pravděpodobně nejostřejší rétoriku volí organizace Garda Panteri, která zcela otevřeně ventiluje své názory v kontextu prosrbského nacionalismu. Na BaH proto nahlíží jako na nutné zlo a za mateřskou zemi shledává Srbsko. Ne jinak je tomu v případě BORS, jež se těší přízni silně nacionalistických politických stran jako SDS nebo SNSD, i když to samotné vedení popírá a jejich status to zároveň vylučuje. Co se chorvatských sdružení týká, vybrané organizace HVIDRA a UNRO HVO se dají v současnosti označit za střední proud nacionalismu, jenž se hlásí k podpoře postavení chorvatského národa. I když se HVIDRA v minulosti prezentovala ultra-nacionalistickými postoji, které

nevyklučovaly možnost vytvoření třetí bosenské entity, v současnosti se nezdá, že by usilovala o totéž.

V případě bosňáckých organizací lze jen s obtížemi nalézt prvky nacionalismu. V případě UB MRD-SK můžeme nacionalistické tendence ze samé podstaty vyloučit od doby, co sama sebe prezentuje jako multietnickou OVV. Fakt, že bosňácké organizace jsou v nacionalistickém kontextu umírněnější, lze pravděpodobně vysvětlit tím, že se jedná o jediné etnikum v rámci BaH, které se svou kulturou či historií nemůže hlásit k jinému dalšímu státu. Bosenští Chorvaté se vždy hlásili k sousednímu Chorvatsku, taktéž Bosenští Srbové k Srbsku. Představu o vlasti spatřovali ve velké míře ve svých mateřských republikách. Naopak Bosňáci považují za svou domovinu celkové teritorium BaH (Žiła 2014: 86–87).

V kontextu politické provázanosti opět nemůžeme všechny OVV označit za zpolitizované. Nejblíže k politickým stranám mají, zcela logicky, organizace zvláštního statutu. Jak jsem již avizoval u BORS, tím, že organizace udržuje úzké vazby na vládní kruhy, nelze garantovat její apolitičnost. Totéž platí v případě JOB. Vzhledem k tomu, že BORS se velmi často prezentuje po boku SNSD a na druhé straně JOB po boku SDA, nelze jakoukoliv politickou provázanost či angažovanost zcela vyloučit. Jednoznačnou apolitičnost nelze vyloučit ani u organizace HVIDRA, jež je dlouhodobě asociovaná s HDZ, i když její vedení toto tvrzení opakovaně odmítá. V neposlední řadě můžeme za jednoznačně apolitičnou organizaci označit UB MRD-SK, o kterou politici v dlouhodobé perspektivě neprojevují žádný valný zájem vzhledem k jejich postavení dětských veteránů.

Co se týče finanční stránky věci, OVV zcela očividně představují nevídanou finanční zátěž pro státní rozpočet. I když je celá řada OVV podfinancovaná, oproti jiným sociálním skupinám jsou na tom stále relativně dobře. Jiná sociální sdružení, jako například organizace sdružující civilní oběti, balancují na hraně ekonomické propasti (Hronešová 2016: 353). Tím, že instituce jako Světová banka nebo IMF přispívají do rozpočtu pravidelnými půjčkami, se povedlo finanční situaci týkající se vyplácení benefitů do jisté míry stabilizovat. I

přesto se zde však objevují pravidelné protivládní demonstrace. Otázkou však zůstává, co se dá očekávat v případě, pokud by tyto půjčky ustaly a potřeby tohoto sektoru by nemohly být ani z části naplněny.

Dalším faktem, jenž je pro veteránské organizace příznačný, je to, že v rámci organizací hraje stěžejní roli nostalgie války a úcta k předchozím velitelům. Téměř u všech OVV jsme si zkrátka nemohli nevšimnout, jaké odmítavé postoje organizace zaujmuly vůči verdiktům ICTY, jenž v minulosti odsoudil jejich bývalé velitele. Pravděpodobně nejsilněji lze toto tvrzení zaznamenat u BORS, která opakovaně zpochybňovala rozhodnutí ICTY vůči Ratku Mladičovi či Radovanu Karadžićovi. I přes nespočet pádných důkazů jsou nejen jejich předsedové, ale i většina jejich členů přesvědčena o jejich nevinně a stále je považují za hrdiny války. V některých případech i za oběti vykonstruovaného soudního procesu. Totožné chování v minulosti vykazovala i HVIDRA ve vztahu k Mladenu Naletilićovi. V očích mezinárodního společenství toto chování nepochybně nevzbouzí pozitivní ohlasy a vrhá celkový stín na BaH jako takovou.

V neposlední řadě zde také tkví otázka, jestli lze v blízké budoucnosti očekávat veteránské organizace zakládané bývalými členy z OS BiH. Dle mého názoru tomu tak v budoucnu nepochybně bude. V BaH se akumuluje čím dál tím větší množství vysloužilých vojáků, kteří buď dovršili věk 35 let nebo strávili maximální počet let (15 let) v armádě. Celá řada těchto vojáků se mimo jiné účastnila zahraničních misí a byla nasazena v boji. Zcela pravděpodobně proto bude valná řada z nich trpět PTSP, jako to je v případě veteránů z bosenského konfliktu. Z těchto důvodů usuzuji, že je pouze otázkou času, kdy vznikne první organizace tohoto typu, která se nepochybně bude domáhat svých práv.

Výše uvedená diskuse nad daným tématem se pokusila přiblížit problematiku a zjistit co nejvíce o působnosti OVV v takto složitém prostředí, jakým je BaH. Jsem jednoznačně přesvědčen, že všechny OVV nelze definovat na základě stejných parametrů a vzhledem k této práci je možné spatřit příznačnou různorodost. OVV bezpochyby plní alespoň z části svou roli a tou je zlepšení socioekonomického postavení veteránů. Na jedné straně jsme si u

některých z nich nemohli nevšimnout politické provázanosti či jednání ve prospěch politických stran, vysoké míry nacionalismu napomáhající etnickému štěpení či odmítavých postojů vůči verdiktům ICTY. Na druhé straně jsou zde organizace jako UB MRD-SK, které jsou multietnické a svými aktivitami mají pozitivní vliv na společnost. Obecně vzato, tato práce přinesla širokou škálu vysvětlení, ale zároveň vytvořila celou řadu otázek. Osobně se přikláním k tomu, že by měl být v budoucnu kladen větší důraz na bosňácké organizace jako je JOB, o které se toho mnoho neví a vedou se o ní dalekosáhlé dohady. Každopádně bude velmi pozoruhodné monitorovat situaci napříč veteránskými organizacemi vzhledem k nadcházejícím říjnovým volbám do parlamentního shromáždění. V tomto případě bude zajímavé sledovat chování těchto organizací v reakci na probíhající politickou kampaň jednotlivých politických stran a naopak. Souhrnně však lze říci, že vzhledem k její komplexnosti si tato problematika zaslouží dlouhodobější a hlubší výzkum, který se pravděpodobně neobejde bez přítomnosti na území BaH.

SEZNAM LITERATURE

Aall, Pamela R. (1996). *NGOs and Conflict Management* (Washington D. C.: United State Institute of Peace).

Ahmetasevic, Nidzara (2014). Bosnia's Child Soldiers Abandoned by the State. *BIRN*. 21. 5. 2014 (http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-s-child-soldiers-abandoned-by-the-state?utm_source=Balkan+Insight+Newsletters&utm_campaign=0fb3657264-BI_PREMIUM&utm_medium=email&utm_term=0_4027db42dc-0fb3657264-308279269, 20. 3. 2018).

Anderson, David (1995). *The Collapse of Yugoslavia: Background and Summary* (Canberra: Department of the Parliamentary Library).

Balkananalysis (2016). *International Organizations* (<http://www.balkananalysis.com/bosnia/international-organizations/>, 22. 11. 2017).

BalkanInsight (2010a). *NATO Funds for Former Bosnian Soldiers*. 24. 5. 2010 (<http://www.balkaninsight.com/en/article/nato-funds-for-former-bosnian-soldiers>, 8. 4. 2018).

BalkanInsight (2010b). *The Key Political Players*. 26. 9. 2010 (<http://www.balkaninsight.com/en/article/political-parties-in-the-2010-bosnian-election>, 19. 3. 2018).

Beach, Derek (2012). *Case selection techniques in Process-tracing and the implications of taking the study of causal mechanisms seriously* (Aarhus: University of Aarhus).

Beach, Derek – Pedersen, Rasmus B. (2011). *What is process tracing actually tracing? The three variants of process tracing methods and their uses and limitations* (Aarhus: University of Aarhus).

Bedrudin, Brljavac (2015). The Europeanization Process of Bosnia and Herzegovina: Between Democracy and Ethnocracy. *ResearchGate*. 1. 12. 2015 (https://www.researchgate.net/publication/285333880_The_Europeanization_Process_of_Bosnia_and_Herzegovina_Between_Democracy_and_Ethnocracy, 27. 11. 2017).

Bedrudin, Brljavac (2011). Civil society in Bosnia – obstacle or opportunity? *ResearchGate*. 1. 11. 2011 (https://www.researchgate.net/publication/303939313_Civil_society_in_Bosnia_-_obstacle_or_opportunity, 4. 2. 2018).

Berdak, Oliwia (2015). Reintegrating veterans in Bosnia and Herzegovina and Croatia: Citizenship and gender effects. *Women's Studies International Forum* 49 (2015), s. 48–56.

Besic, Vesna (2017). Bakiru Izetbegoviću uručena "Povelja veterana", posthumno dodijeljena Aliji. *BHS*. 20. 12. 2017 (<https://aa.com.tr/ba/balkan/bakiru-izetbegovi%C4%87u-uru%C4%8Denapovelja-veterana-posthumno-dodijeljena-aliyi/1010280>, 20. 3. 2018).

Bieber, Florian (2014). Undermining democratic transition: the case of the 1990 founding elections in Bosnia and Herzegovina. *Southeast European and Black Sea Studies* 14 (4), s. 548–555.

Bjarnason, Magnus (2001). The War and War-Games in Bosnia and Herzegovina from 1992 to 1995 The main events, disagreements and arguments, resulting in a “de facto” divided country. *NATO*. 17. 11. 2003 (<https://www.nato.int/acad/fellow/99-01/bjarnason.pdf>, 18. 11. 2017).

Bjelajac, Maja (2014a). Protest boraca u Banjaluci: Ova populacija je na socijalnom dnu. *Radio Slobodna Evropa*. 28. 2. 2014 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/protest-boraca-u-banjaluci-ova-populacija-je-na-socijalnom-dnu/25280849.html>, 16. 3. 2016).

Bjelajac, Maja (2014b). Will the Citizens of Republika Srpska Fall For Propaganda and Conspiracy Theories? *Bosnia-Herzegovina Protest Files*. 14. 2. 2014 (<https://bhprotestfiles.wordpress.com/2014/02/14/will-the-citizens-of-rs-fall-for-propaganda-and-conspiracy-theories/>, 16. 3. 2018).

BTI (2016). *Bosnia and Herzegovina Country Report* (Gütersloh: Bertelsmann Stiftung).

Bojicic-Dzelilovic, Vesna (2004). *Peace on whose Terms? War Veterans' Associations in Bosnia and Hercegovina* (London: London School of Economics and Political Science).

BORS (2016). *Statut*. 27. 6. 2016 (<http://borackars.org/statut/?lang=lat>, 15. 3. 2018).

Bougarel, Xavier (2006). The Shadow of Heroes: Former Combatants in Post-War Bosnia-Herzegovina. *International Social Science Journal* 58 (189), s. 479–490.

Bougarel, Xavier (2007). Death and the Nationalist: Martyrdom, War Memory and Veteran Identity among Bosnian Muslims. In: Bougarel, Xavier - Helms, Elissa - Duijzings, Ger, *The New Bosnian Mosaic. Identities, Memories and Moral Claims in a Post-War Society* (Aldershot: Ashgate Publishing Limited), s. 167-192.

Bougarel, Xavier (2018). *Islam and Nationhood in Bosnia-Herzegovina. Surviving Empires* (London: Bloomsbury Academic).

Causevic, Fikret - Zupcevic, Merima (2009). *CASE STUDY: BOSNIA AND HERZEGOVINA Centre for Developing Area Studies – McGill University and the World Bank* (Sarajevo: The World Bank).

CDI (2015). Applying Process Tracing in Five Steps. *Institute of Development Studies*. 10. 4. 2015 (https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/5997/CDIPracticePaper_10_Annex.pdf;jsessionid=DD7B280E2A6634EEE89AAFAA4C2EBAD1?sequence=2, 27. 11. 2017).

Cvijanovic, Zeljko (2000). Another Warlord Bites the Dust. *IWPR*. 9. 6. 2000 (<https://iwpr.net/global-voices/another-warlord-bites-dust>, 16. 3. 2018).

Domin, Thierry (2001a). History of Bosnia and Herzegovina from the origins to 1992. Chapter 4. The Austro-Hungarian Era in Bosnia. *SFOR*. 22. 8. 2001 (<https://www.nato.int/SFOR/indexinf/120/p03a/chapter4.htm>, 18. 11. 2017).

Domin, Thierry (2001b). History of Bosnia and Herzegovina from the origins to 1992. Chapter 5. Birth and Suffering of Yugoslavia. *SFOR*. 5. 9. 2001 (<https://www.nato.int/SFOR/indexinf/121/p03a/chapter5.htm>, 18. 11. 2017).

Domin, Thierry (2001c). History of Bosnia and Herzegovina from the origins to 1992. Chapter 6. From the end of WWII to 1992. *SFOR*. 19. 9. 2001 (<https://www.nato.int/SFOR/indexinf/122/p03a/chapter6.htm>, 18. 11. 2017).

Dzidic, Denis (2011). Witness Describes SDS Party Policy at Karadzic Trial. *BIRN*. 1. 6. 2011 (<http://www.balkaninsight.com/en/article/witness-describes-party-policy-at-karadzic-trial>, 15. 3. 2018).

Erözden, Ozan (nedatováno). *Croatia &/v. ICTY: A Difficult Year of Co-operation* (<http://web.ceu.hu/cps/bluebird/pap/erozden1.pdf>, 24. 3. 2018).

Europäische Stabilitätsinitiative (1999). *Reshaping International Priorities In Bosnia And Herzegovina - Part I - Bosnian Power Structures*. 14. 10. 1999 (http://www.esiweb.org/index.php?lang=de&id=156&document_ID=4&function=print, 24. 3. 2018).

Evans-Kent, Bronwyn – Bleiker, Roland (2003). Peace beyond the State? NGOs in Bosnia and Herzegovina. *Academia*. 21. 1. 2003 (https://www.academia.edu/964860/Peace_Beyond_the_State_NGOs_In_Bosnia_and_Herzegovina?auto=download, 22. 11. 2017).

Fischer, Martina (2011). Civil Society in Conflict Transformation: Strengths and Limitations. In: Austin, Beatrix – Fischer, Martina eds., *Advancing Conflict Transformation* (Leverkusen: Barbara Budrich Publishers), s. 287–313.

Fischer, Martina (2006). Confronting the Past and Involving War Veterans for Peace: Activities by the Centre for Nonviolent Action, Sarajevo, Belgrade. In: Fischer, Martina eds., *Peacebuilding and Civil Society in Bosnia-Herzegovina. Ten Years after Dayton* (Münster: Lit Verlag), s. 387–416.

Franović, Ivana (2008). *Dealing with the Past in the Context of Ethnonationalism. The Case of Bosnia-Herzegovina, Croatia and Serbia* (Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management).

Gregson, Kendra J. (2000). *Veterans' Programs in Bosnia-Herzegovina* (Sarajevo: The World Bank).

Halimović, Dženana (2009). Borci namjeravaju osnovati političku partiju. *Radio Slobodna Evropa*. 13. 8. 2009 (https://www.slobodnaevropa.org/a/job_stranka/1799187.html, 20. 3. 2018)

Hladký, Ladislav (2006). *Bosenská otázka v 19. a 20. století* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav).

Hronešová, Jessie (2016). Might Makes Right: War-Related Payments in Bosnia and Herzegovina. *Journal of Intervention and Statebuilding* 10 (3), s. 339–360.

Human Right Watch (2000). Bosnia and Hercegovina Unfinished Business: The Return of Refugees and Displaced Persons to Bijeljina. *HRW* 12 (7) D., s. 1–76.

HVIDRA-Mostar (2016a). *Povijest* (<http://www.hvidra-mostar.com/povijest/>, 23. 3. 2018).

HVIDRA-Mostar (2016b). *Statut* (<http://www.hvidra-mostar.com/statut/>, 23. 3. 2018).

infobijeljina (2017). *Ugljevik: Intezivno rješavanje problema boračke populacije*. 15. 12. 2017 (https://www.infobijeljina.com/29741_Ugljevik-Intezivno-rjesavanje-problema-boracke-populacije.html, 16. 4. 2018).

International Crimes Database (2013). *The Prosecutor v. Tihomir Blaškić* (<http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/88>, 24. 3. 2018).

Janko, Dragan (2018). [Osobní komunikace] 24. 2. 2018.

JOB (2014a). *Statut*. 14. 1. 2014 (<http://unijaveterana.ba/dokumenti/statut>, 16. 3. 2018).

JOB (2014b). *O nama*. 5. 3. 2014 (<http://unijaveterana.ba/job/o-nama>, 16. 3. 2018).

JOB (2014c). *Šema organizacije JOB-a*. 5. 3. 2014 (<http://unijaveterana.ba/job/sema-organizacije-job-a>, 16. 3. 2018).

JOB (2014d). *Geneza Razvoja*. 14. 1. 2014 (<http://unijaveterana.ba/job/geneza-razvoja-job-a>, 19. 3. 2016).

Kaldor, Mary (2003). Security Structures in Bosnia and Herzegovina. In: Cawthra, Cavin-Luckham, Robin, *Governing Insecurity: Democratic Control of Military and Security Establishments in Transitional Democracies* (New York: Zed Books), s. 205–222.

Karabegović, Dženana – Jelín, Tina (2013). Tužilaštvo BiH podiglo optužnicu protiv Budimira. *Radio Slobodna Evropa*. 27. 11. 2013 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/tuzilastvo-bih-podiglo-optuznicu-protiv-budimira/25181831.html>, 20. 3. 2018).

Katana, Erduan (2013). Bivši borci iz RS ogorčeni zbog neprisustva raspravi o Hagu. *Radio Slobodna Evropa*. 14. 4. 2013 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/bivsi-borci-iz-rs-ogorceni-zbog-neodlaska-nvo-na-raspravu-o-hagu/24956874.html>, 16. 3. 2018).

Kivimäki, Timo – Kramer, Marina– Pasch, Paul (2012). *The Dynamics of Conflict in the Multi-ethnic State of Bosnia and Herzegovina* (Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung).

Kovacevic, Daniel (2016). Bosnian Serb Opposition Party Elects New Leader. *BIRN*. 24. 10. 2016 (<http://www.balkaninsight.com/en/article/main-bosnian-serb-opposition-party-elects-new-leader-10-24-2016>, 15. 3. 2018).

Kreimer, Alcira – Muscar, Robert – Elwan, Ann – Arnold, Margaret (2000). *Bosnia and Herzegovina. Post-Conflict Reconstruction. Country Case Study Series* (Washington D. C.: The World Bank).

Kučinar, Žarko (2018). [Osobní komunikace] 1. 2. 2018.

Lederach, John P. (1997). *Sustainable Reconciliation In Divided Societies* (Washington D. C.: United States Institute of Peace)

Lakic, Mladen (2018). Protesting War Veterans Block Roads in Bosnian Towns. *BIRN*. 28. 8. 2018 (<http://www.balkaninsight.com/en/article/ex-soldiers-blocking-streets-in-bosnia-02-28-2018>, 8. 3. 2018).

Latal, Srečko (2018). Bosnia Police Dismantle Veterans' Blockade in Tuzla. *BIRN*. 3. 3. 2018 (<http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnia-police-dismantle-veterans-blockade-in-tuzla-03-03-2018>, 8. 3. 2018).

Mazák, Jaromír (2017). Process tracing: zkoumání kauzality v případových studiích. *Sociológia. Slovak Sociological Review* 49 (1), s. 55–80.

McMahon, Patrice C. (2004). Rebuilding Bosnia: A Model to Emulate or to Avoid?. *Political Science Quarterly* 119 (4), s. 569–593.

Milutinović, Radovan (2013). Captives' Fate Unknown to Savcic. *Justice-Report*. 30. 7. 2013 (<http://www.justice-report.com/en/articles/captives-fate-unknown-to-savcic>, 15. 3. 2018).

Ministarstvo odbrane i Oružane snage BiH (2015). *Oružane snage Bosne i Hercegovine* (<http://os.mod.gov.ba/o-oruzanim-snagama-bih/misija/Default.aspx?id=41&pageIndex=1&langTag=bs-BA>, 22. 11. 2017).

Moratti, Massimo – Sabic-El-Rayess, Amra (2009). Transitional Justice and DDR: The Case of Bosnia and Herzegovina. *ICTJ*. 6. 1. 2009 (<https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-DDR-Bosnia-CaseStudy-2009-English.pdf>, 20. 11. 2017).

MRD-KS (nedatováno). *Home* (<http://www.mdrks.com/?act=lang&selectLANG=EN>, 21. 3. 2018).

Mulalic, Muhidin (2013). Fostering of Civil Society by Muslim Women's NGOs in Bosnia and Herzegovina. *Bilgi* 27 (1), s. 103–120.

Müller Karel P. (2007). Nevládní neziskové organizace - hrozba či požehnání? *Politologická revue* 2007 s. 155-167.

Nardelli, Alberto – Dzidic, Denis – Jukic, Elvira (2014). Bosnia and Herzegovina: the world's most complicated system of government? *The Guardian*. 8. 10. 2014 (<https://www.theguardian.com/news/datablog/2014/oct/08/bosnia-herzegovina-elections-the-worlds-most-complicated-system-of-government>, 5. 2. 2018).

Narodne (2016). *Svjedočnja: Kakva je bila uloga generala Savčića u padu Krajine*. 5. 5. 2016 (<https://www.narodne.net/2016/05/svjedocenja-kakva-je-bila-uloga-general-a-savcica-u-padu-krajine/>, 15. 3. 2018).

Obradović, Nikolina (2016). War Veteran's Policy in Bosnia and Herzegovina. *Revija za Socijalnu Politiku* 24 (1), 93–106.

OSCE (2012). *The Right to Social Protection in Bosnia and Herzegovina Concerns on Adequacy and Equality* (Sarajevo: OSCE).

Paffenholz, Thania – Spurk, Christoph (2006). *Civil Society, Civil Engagement, and Peacebuilding* (Washington D. C.: Conflict Prevention & Reconstruction).

Popić, Linda – Panjeta, Belma (2010). *Compensation, transitional justice and conditional international credit in Bosnia and Herzegovina Attempts to reform government payments to victims and veterans of the 1992-1995 war* (Sarajevo: Sabah Print).

Radio Slobodna Evropa (2010). *Boračka populacija ne odustaje od protesta, traži se smjena Vlade*. 21. 4. 2010 (https://www.slobodnaevropa.org/a/protesti_borci_sarajevo/2020556.html, 19. 3. 2018).

Radio Slobodna Evropa (2011). *Kalinovik: Održan skup podrške haškom optuženiku*. 29. 5. 2011 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/24208838.html>, 16. 3. 2018).

Radio Slobodna Evropa (2013). *Sud BiH odbio zahtjev za ponovnim pritvaranjem Budimira*. 10. 6. 2013 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/25012835.html>, 20. 3. 2018).

Radio Slobodna Evropa (2014). *Banja Luka: Počelo okupljanje demobiliziranih boraca*. 28. 2. 2014 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/25280427.html>, 16. 3. 2018).

Radio Slobodna Evropa (2018). *Protest dela hrvatskih udruženja zbog Vučićevog dolaska*. 9. 2. 2018 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/29029529.html>, 24. 3. 2018).

Radio Trebinje (2017). *Veterani Trebinje: Jedinstveno za bolji socioekonomski status boraca*. 20. 12. 2017 (<http://radiotrebinje.com/veterani-trebinje-jedinstveno-za-bolji-socioekonomski-status-boraca/?pismo=lat>, 16. 3. 2018).

Richmond, Oliver P. (2003). *Mitigating Conflict. The Role of NGOs* (London: Frank Cass Publishers).

RTRS (2015). *Sjećanje na legendarnog komandanta Mauzera*. 7. 6. 2015 (<http://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=153280>, 17. 3. 2018).

RTRS (2018). *Garda Panteri: Mekić da obrati pažnju na slanje ljudi iz FBiH u Siriju*. 14. 3. 2018 (<http://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=292360>, 17. 3. 2018).

RTVBN (2014a). *Milomir Savčić novi predsjednik BORS*. 3. 9. 2014 (<http://www.rtvbn.com/316539/Milomir-Savcic-novi-predsjednik-BORS-a->, 15. 3. 2018).

RTVBN (2014b). *Čanković na čelu BORS-a priželjkuje Savčića*. 1. 9. 2014 (<https://www.rtvbn.com/316431/Cankovic-na-celu-BORS-a-prizeljkuje-Savcica->, 16. 3. 2018).

RTVBN (2017). *Dodikov savjetnik uzeo 100.000 KM*. 27. 4. 2017 (<http://www.rtvbn.com/3862486/dodikov-savjetnik-uzeo-100000-km->, 16. 3. 2018).

Sarajevo Times (2017a). *What is the average Salary in BiH?* 18. 10. 2017 (<http://www.sarajevotimes.com/average-salary-bih/>, 8. 3. 2018).

Sarajevo Times (2017b). *100 million BAM to be allocated for War Veterans in the next 5 Years?* 29. 6. 2017 (<http://www.sarajevotimes.com/100-million-bam-allocated-war-veterans-next-5-years/>, 14. 3. 2018).

Sense-Agency (2015). *How Captured Srebrenica Men Were Protected Against NATO Strikes*. 25. 3. 2015 (http://www.sense-agency.com/icity/how-captured-srebrenica-men-were-protected-against-nato-strikes.29.html?news_id=16515, 15. 3. 2018).

Sommers, William (2002). *Brcko District: Experiment to Experience. Delivering Public Services in CEE Countries: Trends and Developments* (Brcko: Brcko District Government).

Spaic, Igor (2017). *The Everyday Desperation of Bosnia's Protesting Veterans*. *BIRN*. 1. 9. 2017 (<http://www.balkaninsight.com/en/article/the-everyday-desperation-of-bosnia-s-protesting-veterans-09-01-2017>, 4. 3. 2018).

Srpskainfo (2018). *Za oficire u Oružanim snagama BiH penzija i do 2.182 KM, vojnicima tek 350 maraka*. 30. 1. 2018 (<https://srpskainfo.com/za-oficire-u-oruzanim-snagama-bih-penzija-i-do-2-182-km-za-vojnike-tek-350-maraka/>, 8. 4. 2018).

Šalaka, Kemal (2018). [Osobni komunikacije] 26. 2. 2018.

Šurlan, Jelena (2018). [Osobni komunikacije] 10. 3. 2018.

The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (1995). *Article VII*. (<https://www.osce.org/bih/126173?download=true>, 24. 3. 2018).

Torsti, Pilvi (2003). *Divergent Stories, Convergent Attitudes. A study on the presence of history, history textbooks and the thinking of youth in-post war Bosnia and Herzegovina* (Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni).

Trading Economics (2018). *Bosnia and Herzegovina Unemployment Rate 2007-2018* (<https://tradingeconomics.com/bosnia-and-herzegovina/unemployment-rate>, 3. 3. 2018).

Trial International (2016). *Mladen Naletilic*. 9. 6. 2016 (<https://trialinternational.org/latest-post/mladen-naletilic/>, 24. 3. 2018).

Tuzlančić, Dušan (2018). [Osobní komunikace] 3. 2. 2018.

United Nations in Bosnia and Herzegovina (nedatováno). *Children of War to Children of Peace: "I wish no child would ever experience what we had experienced!"* (http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/en/home/our-stories/djeca-rata-djeca-mira--elimo-da-ni-jedno-dijete-ne-doivi-ono-to-.html, 21. 3. 2018).

Vaskovic, Slobodan (2014). *Ćurguz otkrio lice:Kandidat na listi SNSD*. *RTVBN*. 5. 7. 2014 (<http://www.rtvbn.com/311055/Curguz-otkrio-lice-Kandidat-na-listi-SNSD>, 15. 3. 2018).

Vlada Republike Srpske (2014). *Misson* (<http://www.vladars.net/eng/vlada/ministries/MLVIP/mission/Pages/default.aspx>, 8. 3. 2018).

Vlada Republike Srpske (2016). *Prime Minister Cvijanovic met with representatives of the Veterans Organization of the Republic of Srpska*. 29. 2. 2016 (http://www.vladars.net/eng/vlada/prime_minister/media/news/Pages/Prime-Minister-Cvijanovic-met-with-representatives-of-the-Veterans-Organization-of-the-Republic-of-Srpska-.aspx, 16. 3. 2018).

Vijesti (2013). *SDS: Ćurguz stavio BORS u direktnu službu Dodika i njegove vlasti*. 27. 12. 2013 (<https://vijesti.ba/clanak/187394/sds-curguz-stavio-bors-u-direktnu-sluzbu-dodika-i-njegove-vlasti>, 15. 3. 2018).

Wainaina, Ndung'u (2006). Role of NGOs in Conflict Prevention Crucial. *Global policy*. 2. 5. 2006 (<https://www.globalpolicy.org/component/content/article/176/31296.html>, 22. 11. 2017).

Waisová, Šárka (2008). *Poválečná obnova a budování míru: role a strategie mezinárodních nevládních organizací* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav).

World Bank (1998). Post-Conflict Reconstruction: Bosnia & Herzegovina. Case study summary. *Précis* 22964 (170), s. 1-3.

World Bank (2002). *Bosnia and Herzegovina - Local Level Institutions and Social Capital* (Washington D. C.: The World Bank).

World Bank (2009). *Social Transfers in Bosnia and Herzegovina: Moving Towards a More Sustainable and Better Targeted Safety Net* (Sarajevo: The World Bank).

World Bank (2012). *Bosnia and Herzegovina: Challenges and Directions for Reform A Public Expenditure and Institutional Review* (Washington D. C.: The World Bank).

Zdráhalová, Helena (2013). Válečná traumata pronásledují bosenské veterány dodnes, upozorňuje antropolog Klepal. *iForum*. 13. 9. 2013 (<https://iforum.cuni.cz/IFORUM-14709.html>, 8. 3. 2018).

Žíla, Ondřej (2014). (Ne)úspěšnost repatriačního procesu v postdaytonské Bosně a Hercegovině. Politické příčiny slabé návratnosti. In: Bittnerová, Dana - Moravcová, Mirijam eds., *Etnické Komunity Lidé Bosny a Hercegoviny* (Praha: FHS UK), 83-104.

SUMMARY

This bachelor thesis explores the role of domestic NGOs and specifically deals with veteran's associations in Bosnia and Herzegovina (BiH) which have emerged during the Bosnian war in 1992-1995 and later on. Drawing on considerable amount of approaches within the peacebuilding related to NGOs in BiH we are able to trace that on the one hand some authors talk in favour of these organizations. On the other hand, there are authors whose opinion differs. Given the fact that the role of civil society organizations in BiH, especially veteran's ones, have been criticised over the years due to the close political ties as well as being an interest group, there are certain doubts regarding their positive role towards the post-combatant society. Having realised that veteran's groups very often act as powerful actors their position is far more complex in BiH. This paper first clarifies the concept and evolution of veteran's associations and veterans in the context of post-war Bosnia likewise post-conflict reconstruction. After the war, 500 000 combatants were demobilised pursuant to Dayton agreement. Whereas the demobilization programmes did not fully fulfil the expectance of former combatants they have begun establishing organisations primarily divided on the ethnic lines of Bosniaks, Croats and Serbs. Moreover, this diversification goes hand in hand with the four armies of ARBiH, HVO, YNA and VRS functioning during the war. The essential role of these organizations is to improve as well as strengthen the social-economic status of veterans through the financial or material benefits they are entitled with. However, some organizations tend to have nationalistic behaviour which consequently supports nationalistic oriented political parties and certain evidences indicate direct mutual bonds. In the second part, the paper focuses on the six chosen organisations with the main aim to find out as much as possible about their functioning, structure and nature of behaviour. In order to do so it was used the method process tracing explaining outcome which deals with huge amount of resources and evidences. To sum up, this paper aims to analyse and search more about the role of veteran's associations in the post-conflict environment and ethnic reconciliation.